

ARON bvba
Archeologisch Projectbureau

RAPPORT NR 765

Archeologienota Sint-Truiden, Groenmarkt Heraanleg van het plein en omgeving

Deel 1: Verslag van resultaten

M. Hoebreckx, I. Vandestaey, P. Driesen
Juli 2019

ARON-RAPPORT 765

ARCHEOLOGIENOTA

SINT-TRUIDEN, GROENMARKT. HERAANLEG VAN HET PLEIN EN OMGEVING

Hoebreckx Maxim, Van de Staey Inge en Driesen Petra

Tongeren
2019

Colofon

ARON rapport 765 – Archeologienota – Sint-Truiden, Groenmarkt. Heraanleg van het plein en omgeving.

Erkend archeoloog: Inge Van de Staey (OE/ERK/Archeoloog/2015/00087)

Auteurs: Inge Van de Staey, Maxim Hoebreckx, Petra Driesen

Bijdragen: /

Foto's en tekeningen: ARON bvba (tenzij anders vermeld)

Wettelijk depot: D/2019/12.651/73

ARON bvba bewaart op een beveiligde wijze enkel informatie over opdrachtgevers en initiatiefnemers met specifieke doelen. Gegevens worden niet gedeeld met derden zonder uitdrukkelijke toestemming van de opdrachtgevers of initiatiefnemers. Gegevens worden op vraag van de opdrachtgevers of initiatiefnemers aangepast of gewist.

Op de teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Gelieve ons de wens om gebruik te maken van de teksten of illustraties schriftelijk over te maken op info@aron-online.be

Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van ARON bvba mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, bewerkt, en/of openbaar gemaakt door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

ARON bvba

Archeologisch Projectbureau
Neremweg 110
3700 Tongeren
www.aron-online.be
info@aron-online.be
tel: 012/225.250

INHOUDSTAFEL

INLEIDING	3
DEEL 1. VERSLAG VAN RESULTATEN	5
HOOFDSTUK 1. BUREAUONDERZOEK	5
1. Beschrijvend gedeelte.....	5
1.1 Administratieve gegevens.....	5
1.2 Archeologische voorkennis	7
1.3 Onderzoeksvragen en randvoorwaarden.....	7
1.4 Beschrijving van de geplande bodemingrepen	8
1.5 Werkwijze, verloop en actoren	9
2. Assessment	10
2.1 Situering van het onderzoeksgebied.....	10
2.2 Historische situering	15
2.2.1 Beknopte geschiedenis van Sint-Truiden.....	15
2.2.2. Beknopte geschiedenis van het onderzoeksterrein.....	15
2.2.3. Iconografische en cartografische bronnen van de stad en het onderzoeksterrein.....	21
2.3 Archeologische situering van het onderzoeksgebied.....	27
2.3.1 Gegevens uit de Centraal Archeologische Inventaris.....	27
2.3.2 Waarderend archeologisch booronderzoek en proefputten (RAAP België Bvba)	29
2.3.3 Voorlopige resultaten archeologische opgraving (ARON bvba)	31
2.4 Gaafheid van het terrein: gekende verstoringen	38
2.5 Onderzoeksvragen	40
2.6 Kennisvermeerdering.....	47
2.6.1 Potentieel, aard en motivering	47
2.6.2 Methodiek voor vervolgonderzoek.....	47
3. Samenvatting	48
DEEL 2. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN	50
1. Gemotiveerd advies.....	50
1.1 Volledigheid van het uitgevoerde vooronderzoek.....	50
1.2 Duiding en waardering van de archeologie in het projectgebied	51
1.3 Impact van de geplande bodemingrepen	54
1.4 Bepaling van maatregelen	55
2. Programma van maatregelen: Zone I: Archeologische opgraving	57
2.1 Administratieve gegevens.....	57
2.2 Wetenschappelijke doelstellingen en onderzoeksvragen	58

2.3 Het onderzoek	58
2.3.1 Algemeen	58
2.3.2 Het veldwerk	59
2.3.3 Natuurwetenschappelijke analyses	66
2.3.4 Conservatie	67
2.3.5 Assessment	68
2.4 Publiekswerking	69
2.5 Duur en kostenraming	69
2.6 Actoren en competenties	71
2.7 Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk	71
2.8 Bewaring van het archeologisch ensemble	71
3. Programma van maatregelen behoud in situ	73
3.1 Afbakening van het projectgebied	73
3.2 Strategie	73
3.3 Uitvoeringswijze	74
3.4 Fasering	74
3.5 Competenties van de uitvoerder	74
3.6 Risicofactoren	74
4. Programma van maatregelen behoud in situ	75
4.1 Afbakening van het projectgebied	75
4.2 Strategie en uitvoeringswijze	75
4.3 Fasering	76
4.4 Competenties van de uitvoerder	76
4.5 Risicofactoren	76

BIBLIOGRAFIE

BIJLAGEN

Bijlage 1: Periodentabel A4

Bijlage 2: Afbeeldingenlijst

Bijlage 3: Opmetingsplan bestaande toestand

Bijlage 4: Ontwerpplannen

Bijlage 5: Terreinsneden

Bijlage 6: Overzichtsplan aanwezige nutsleidingen op bestaande toestand (BT)

Bijlage 7: afbakening zones vervolgonderzoek (Nota ID6074)

INLEIDING

De initiatiefnemer plant op een ca. 6.600 m² groot gebied in het centrum van Sint-Truiden (Prov. Limburg) de herinrichting van de Groenstraat, Diesterstraat (deel), Plankstraat (deel) en Meinstraat. Het onderzoeksterrein ligt volledig in de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Sint-Truiden (besluit ID 11920).¹

De huidige archeologienota betreft een aanpassing van een reeds bestaande archeologienota die door *RAAP België Bvba* ingediend werd op 12/01/2018 met ID 6074. Deze aanpassing was mogelijk omdat voor de geplande werken door de initiatiefnemer een nieuwe omgevingsvergunning aangevraagd werd.

Gezien voor de realisatie van dit project bodemingrepen uitgevoerd zullen worden, het terrein niet in een gebied ligt waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt, het terrein niet in een beschermde archeologische site ligt, het terrein in een vastgestelde archeologische zone valt (ID 11920), het perceeloppervlak groter is dan 300 m² en de bodemingreep (incl. buiten het gabarit) groter is dan 100 m², is het toevoegen van een bekrachtigde archeologienota aan de vergunningsaanvraag verplicht.²

Een archeologienota is een document dat opgemaakt wordt op basis van een archeologisch vooronderzoek en dat niet alleen administratieve gegevens van het onderzoeksgebied bevat, maar ook een verslag van de resultaten van het uitgevoerde vooronderzoek, een voorstel van beslissing en een plan van aanpak voor de maatregelen die daaruit volgen.³ Het doel van het archeologisch vooronderzoek bestaat in het vaststellen van de aan- of afwezigheid van een archeologische site in een onderzoeksgebied en indien deze aanwezig is te bepalen wat de karakteristieken en de bewaringstoestand van deze site zijn, wat haar relatie is met het landschap, welke waarde ze heeft, en hoe ermee moet omgegaan worden in het kader van de bodemingrepen en wetenschappelijk onderzoek.⁴

De *Code van Goede Praktijk* draagt een aantal methoden aan van archeologisch vooronderzoek op basis waarvan deze evaluatie kan gebeuren. Deze vooronderzoeken zijn opgedeeld in vooronderzoeken zonder ingreep in de bodem zoals bureauonderzoek, landschappelijk boor- of profielputtenonderzoek, geofysisch onderzoek en veldkartering, én vooronderzoeken met ingreep in de bodem zoals verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten en proefputten in functie van steentijd artefactensites.⁵

Elk vooronderzoek start met een bureauonderzoek, waarbij de nodige beschikbare bronnen en literatuur geraadpleegd worden. Vervolgens volgt een afweging of er hierna reeds voldoende informatie over het terrein beschikbaar is om:

1. de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site te staven
2. een gemotiveerde uitspraak te kunnen doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen
3. een plan van aanpak voor een archeologische opgraving op te maken
4. een plan van aanpak voor een behoud in situ op te maken

Wanneer bovenstaande vragen na het bureauonderzoek nog niet met voldoende onderbouwing beantwoord kunnen worden, dienen aanvullende methoden van vooronderzoek te worden toegepast. Na voltooiing van elke fase wordt opnieuw afgewogen of deze fase voldoende informatie heeft opgeleverd om dezelfde vragen te beantwoorden. Indien dit niet het geval is, volgt verder vooronderzoek.⁶ Welke methode gehanteerd wordt, is afhankelijk van onderstaande vier criteria:

1. Is het mogelijk om deze methode toe te passen op het terrein?
2. Is het nuttig om deze methode toe te passen op het terrein (levert het iets op?)

¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/11920>

² Zie hiervoor de beslissingsboom voor verplicht archeologisch vooronderzoek bij het aanvragen of verlenen van vergunningen. https://www.onroerenderfgoed.be/assets/files/news/downloads/stroomschema_stedenbouwkundig-verkaveling_v7.pdf

³ Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen CGP 2019, 15.

⁴ CGP 2019, 28.

⁵ CGP 2019, 30.

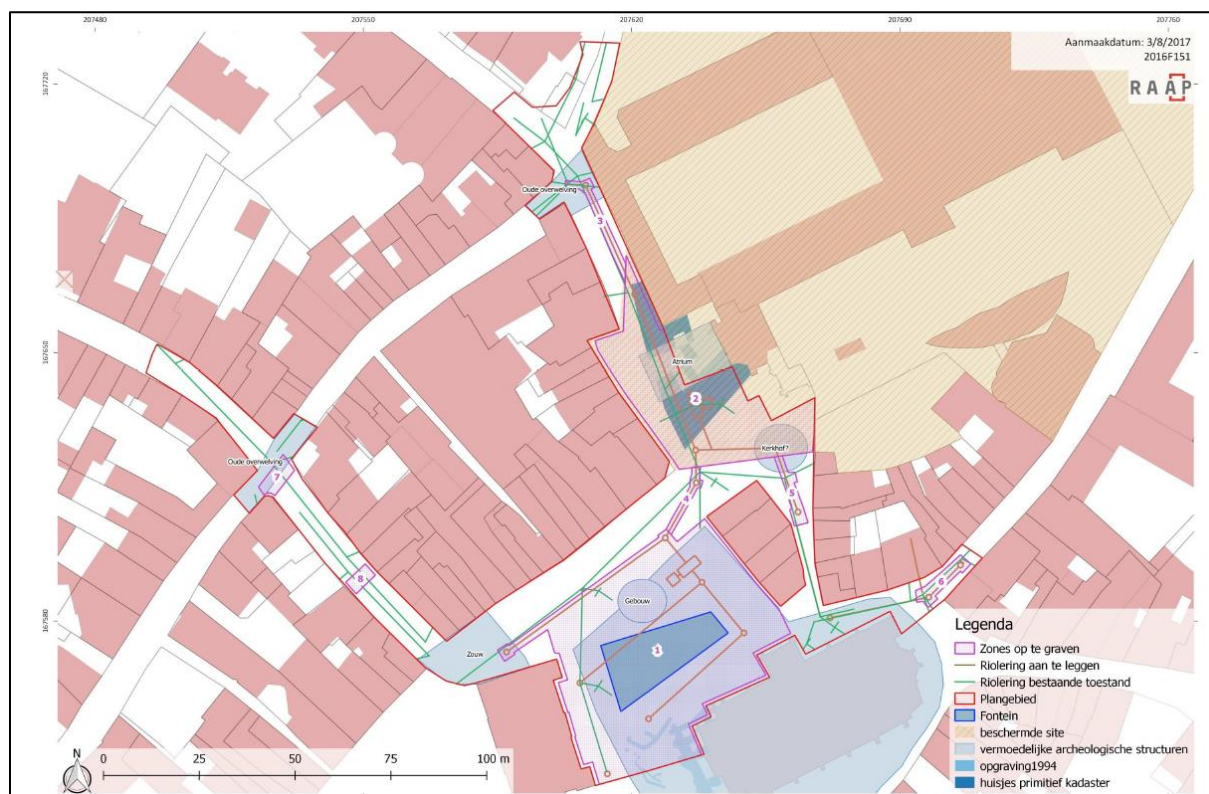
⁶ CGP 2019, 33.

3. Is het overdreven schadelijk voor het bodemarchief deze methode toe te passen op het terrein?
4. Is het noodzakelijk om deze methode toe te passen op het terrein (kosten-batenanalyse)?

Vooraleer de opportuniteit van vooronderzoek met ingreep in de bodem af te wegen, wordt eerst de geschiktheid van de diverse methoden voor vooronderzoek zonder ingreep in de bodem afgewogen. Het doel van een archeologisch vooronderzoek dient immers met een minimum aan destructie van het archeologisch archief bereikt te worden.⁷

Idealiter wordt het archeologisch vooronderzoek integraal uitgevoerd voorafgaand aan de aanvraag van de omgevingsvergunning. In sommige gevallen, omschreven in artikel 5.4.5 van het Onroerendergoeddecreet, is het echter niet mogelijk of wenselijk om de vooronderzoeken met ingreep in de bodem voorafgaand aan de aanvraag van deze vergunning uit te voeren. In dat geval meldt de erkende archeoloog de resultaten van het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bij het agentschap, als een akte te nemen archeologienota overeenkomstig de procedure uit art. 5.4.12 van het Onroerendergoeddecreet en de uitvoeringsbepalingen erbij.⁸

In het kader van de reeds bestaande omgevingsvergunning werd door *RAAP België Bvba* reeds een bureauonderzoek, een archeologisch waarderend booronderzoek en proefputtenonderzoek uitgevoerd.⁹ Op basis hiervan werden verschillende zones voor een archeologische opgraving afgebakend (Afb. 1, zie BIJLAGE 7). Dit onderzoek, uitgevoerd door *ARON bvba*, werd gestart op 29 oktober 2018 en loopt op het moment dat deze archeologienota opgemaakt werd nog steeds. Voor deze archeologienota werden de gegevens uit het bureauonderzoek van *RAAP België Bvba* grotendeels hernomen. Gezien het op basis van de resultaten van dit bureauonderzoek (Deel 1, hoofdstuk 1), in combinatie met de gekende archeologische gegevens, mogelijk is om de aanwezigheid van archeologische waarden in het onderzoeksgebied aan te tonen, dringt een verder onderzoek zich op. Het programma van maatregelen van dit vervolgonderzoek steunt grotendeels op deze zoals omschreven in de reeds bekrachtigde archeologienota (ID 6074). De aanvraag van een nieuwe omgevingsvergunning maakt het echter mogelijk een afwijking van de methodiek te voorzien, wat omschreven wordt in Deel 2.

Afb. 1: Aanduiding van zones van vervolgonderzoek die in de bekrachtigde archeologienota (ID6074) werden afgebakend (Vanholme ea. 2017, PvM, Fig. 3.)

⁷ CGP 2019, 32-33.

⁸ CGP 2019, 28.

⁹ Vanholme ea. 2017.

DEEL 1. VERSLAG VAN RESULTATEN

HOOFDSTUK 1. BUREAUONDERZOEK

Het archeologisch bureauonderzoek beoogt om op basis van gekende of ontsloten bronnen het onderzoeksgebied af te bakenen en te beschrijven, reeds verstoorde zones in kaart te brengen, gekende aardkundige en paleo-ecologische kenmerken te inventariseren en gekende archeologische en historische waarden en indicatoren te inventariseren en in te schatten.¹⁰

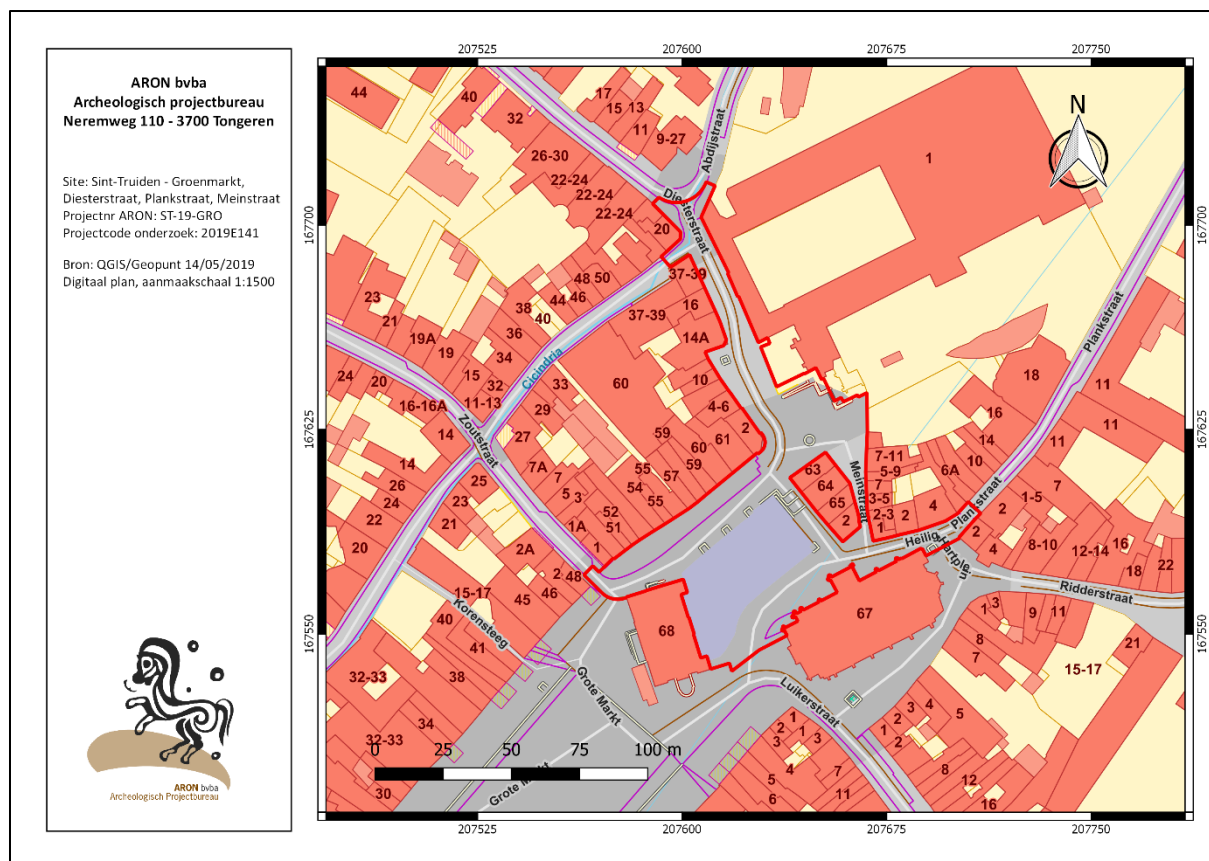
1. Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

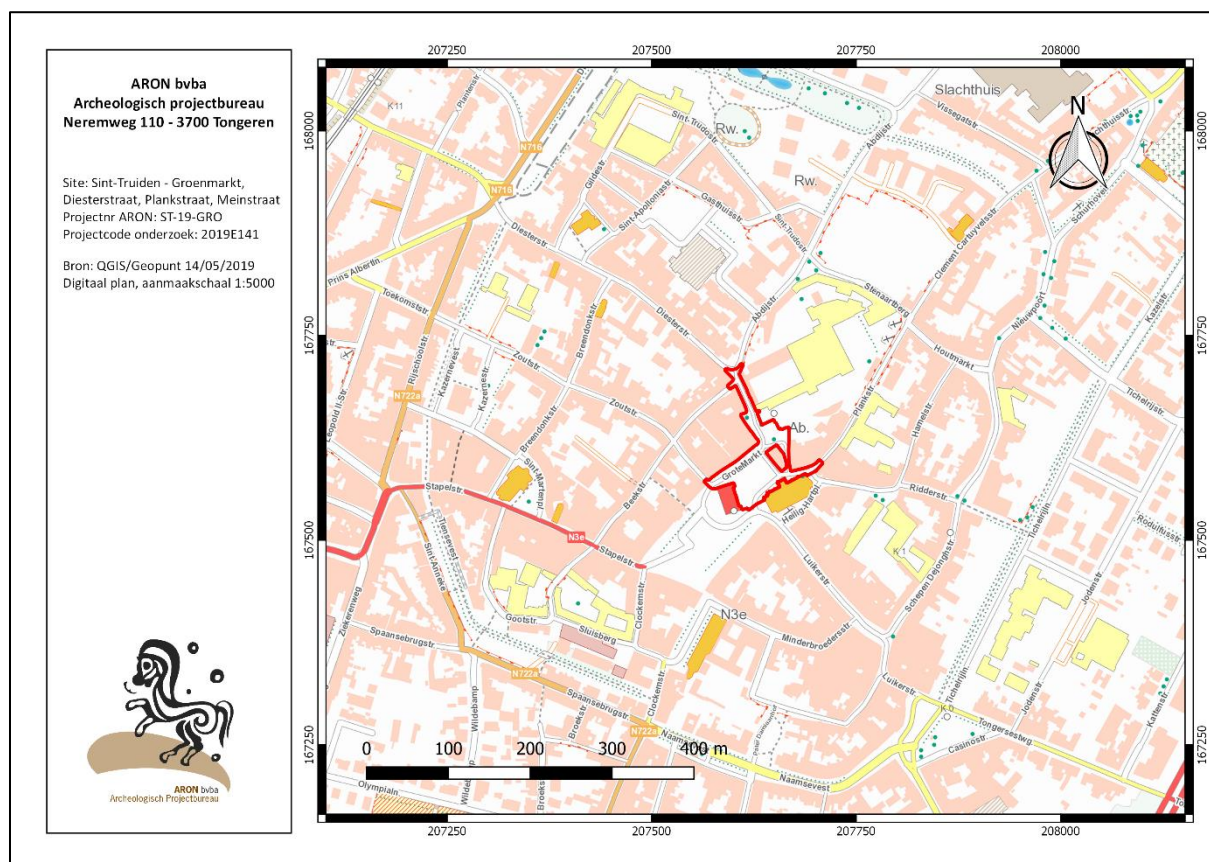
Projectcode	2019E141	
Naam en erkenningsnummer Archeoloog	Inge Van de Staey OE/ERK/Archeoloog/2015/00087	
Rechtspersoon	ARON bvba Archeologisch Projectbureau, Neremweg 110, 3700 Tongeren OE/ERK/Archeoloog/2015/00006	
Actoren en specialisten binnen het project	Functie	Naam
	Erkend archeoloog	Inge Van de Staey
	Projectleiding	Petra Driesen
	Assistent-Archeoloog	Maxim Hoebreckx
Extern wetenschappelijk advies	Nvt.	Nvt.
Locatiegegevens	Limburg, Sint-Truiden, Groenmarkt, Diesterstraat (deel), Plankstraat (deel) en Meinstraat	
Oppervlakte	Het totale projectgebied heeft een oppervlakte van ca. 6.600 m ²	
Bounding box coördinaten	xMin,yMin 207564.00, 167536.41; xMax,yMax 207709.52, 167715.88	
Kadasternummers	Sint-Truiden: Afd. 1, sectie G, openbaar domein	
Thesaurusthermen ¹¹	Bureauonderzoek, Sint-Truiden, Groenmarkt, Diesterstraat, Plankstraat en Meinstraat	
Overzichtsplan verstoringen	Zie <i>BIJLAGE 5</i> : Overzichtsplan aanwezige nutsleidingen op bestaande toestand (BT)	

¹⁰ CGP 2019, 48.

¹¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/thesaurus>

Afb. 2: Kadastraal plan met perceelgrenzen en afbakening van het onderzoeksterrein in het rood.

Afb. 3: Uittreksel uit de topografische kaart met afbakening van het onderzoeksterrein in het rood (Uittreksels uit Cartoweb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18008 – www.ngi.be)

1.2 Archeologische voorkennis

- Het terrein ligt volledig binnen de historische stadskern van Sint-Truiden, vastgesteld als archeologische zone (ID 11920).
- Naar aanleiding van een omgevingsvergunning werd door *Raap België bvba* een archeologienota opgemaakt. Deze bestond uit een bureauonderzoek, een waarderend archeologisch booronderzoek en een vooronderzoek door middel van twee proefputten. De resultaten van deze onderzoeken worden in voorliggende archeologienota beknopt overgenomen (zie 2.3.2 *Waarderen archeologisch booronderzoek en proefputten RAAP*). Op basis van deze onderzoeken werd een vervolgonderzoek aanbevolen in een ca. 4250 m² grote gebied, onder te verdelen in 8 deelzones (*Afb. 1*). Deze archeologienota werd ingediend op 12/01/2018 en bekrachtigd met ID 6074.¹²
- Op 29 oktober 2018 werd door *ARON bvba* gestart met het vervolgonderzoek ter hoogte van de Diesterstraat/Trudoplein (WP1). Op 21 januari 2019 werd gestart met het opgraven van de oostzijde van de Groenmarkt (WP 2), waarna in westelijke richting werd opgeschoven. Een beknopte beschrijving van de voorlopige resultaten is terug te vinden onder 2.3.3 *Voorlopige resultaten archeologische opgraving (ARON bvba)*.

1.3 Onderzoeksvragen en randvoorwaarden

Het archeologisch bureauonderzoek heeft als doel om op basis van bestaande bronnen informatie te verzamelen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein, de karakteristieken, de bewaringstoestand en de wetenschappelijke waarde ervan en zijn relatie met het landschap. Verder wordt een beschrijving gemaakt van de geplande werken waarvoor de omgevingsvergunning wordt aangevraagd, van de uitvoeringswijze van deze werken en van de potentiële impact van deze werken op het bodemarchief.¹³

Gezien het onderzoeksgebied gelegen is in een zone met een hoge densiteit aan bebouwing in het verleden, dient bijzondere aandacht besteed te worden aan de bouwhistoriek in het gebied.

Volgende onderzoeksvragen dienen tijdens het bureauonderzoek behandeld te worden:

- Wat zijn de gekende archeologische gegevens in het projectgebied?
- Welke informatie geven de gekende historische en iconografische gegevens van het projectgebied?
- Hoe is de evolutie van de historische bebouwing van het terrein?
- Wat is de geschiedenis van het landgebruik van het terrein?
- Wat zijn de gekende verstoringen (van de huidige verhardingen, riolering, allerhande leidingen, enz)? Hoe diep gaan deze verstoringen en over welke oppervlakte verspreiden ze zich?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande en gekende bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Is verder aanvullend vooronderzoek noodzakelijk? Indien ja, motiveer de keuze van de te gebruiken methode.

Randvoorwaarden:

De huidige archeologienota betreft een aanpassing van een reeds bestaande archeologienota die door *RAAP België Bvba* ingediend werd op 12/01/2018 met ID 6074. Deze aanpassing was mogelijk omdat voor de geplande werken door de initiatiefnemer een nieuwe omgevingsvergunning aangevraagd werd.

¹² Vanholme ea. 2017.

¹³ CGP 2019, 48-49.

1.4 Beschrijving van de geplande bodemingrepen

De initiatiefnemer plant op een ca. 6.600 m² groot gebied in het centrum van Sint-Truiden (Prov. Limburg) de herinrichting van de Groenmarkt, Diesterstraat (deel), Plankstraat (deel) en Meinstraat (Sint-Truiden: Afd. 1, sectie G, openbaar domein).

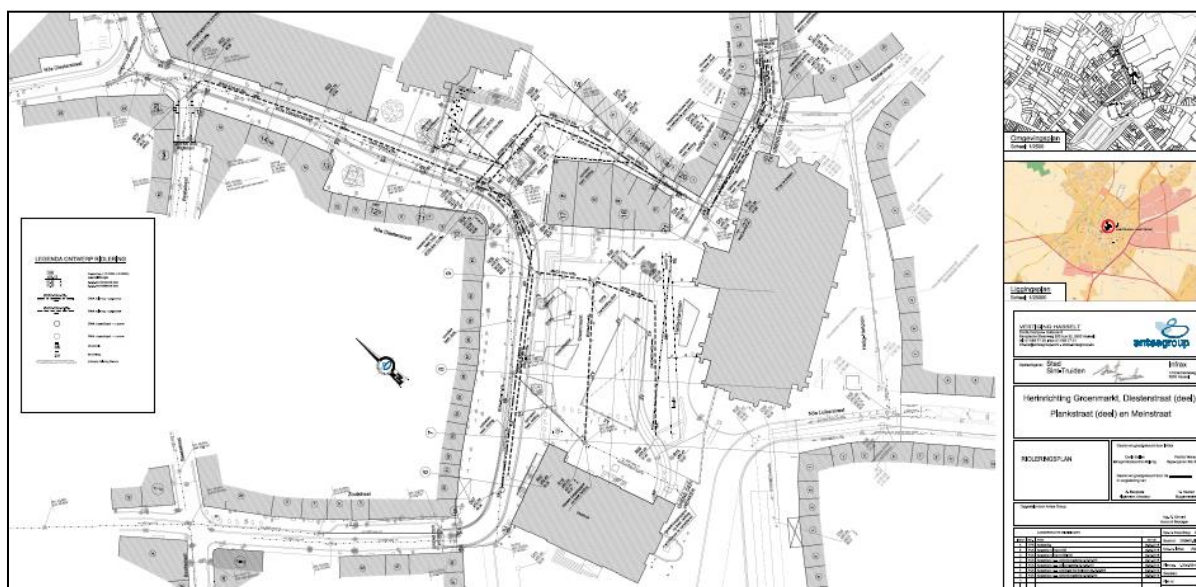
Voor het projectgebied en de geplande werken bestaat reeds een omgevingsvergunning. Hierin werden volgende werken in opgenomen¹⁴:

- Aanleg nieuwe riolering naast de bestaande, met sleuven van ca. 1 m breed en minimaal 2,5 m diep. Deze komen grotendeels naast de huidige riolering te liggen. Enkel in het meest westelijk deel van de Plankstraat en deels op het Abdijplein wordt hetzelfde gabarit behouden. Verder wordt de bestaande riolering, ten oosten van het stadhuis deels opgebroken.
- Aanleg van verschillende inspectieputten, eveneens tot minstens 2,5 m diepte.
- Realisatie van een fontein midden op de Groenmarkt met een minimale uitgraving van 0,90 m. Hierbij moet ook rekening worden gehouden met bijhorende leidingen en installatiesystemen.
- Deels afgraven van het plein, waarbij het geheel tot een hellend vlak wordt gebracht. Hierbij wordt een verstoring tot ca. 0,6 tot 0,75 m voorzien.
- Heraanleg van de omliggende straten, met nodige uitgraving van 0,6 tot 0,75 m.

Voorliggende archeologienota heeft betrekking op een aanpassing van deze vergunning, waarbij de wijzigingen het volgende omvatten:

- De meest zuidelijke rioleringssleuf ter hoogte van de Grote Markt wordt in noordelijke richting verschoven. Het betreft een RWA-leiding die zich net ten zuiden van de nieuwe aan te leggen fontein situeert. De riolering zal op een diepte van ca. 2,5 m -mv komen te liggen (diam. 400 mm).
- Verder is verspreid over het projectgebied de aanleg van 7 plantvakken voorzien. Ter hoogte van de Onze-Lieve-Vrouwekerk zal hierin enkel lage beplanting (vaste planten/heesters, maximale hoogte van 1 m) voorzien. In de andere plantvakken wordt gebruik gemaakt van bestaande bomen (3 expl, Trudoplein, Diesterstraat) of worden nieuwe bomen aangeplant (5 expl, Groenmarkt.). In deze plantbakken worden boomkuilen uitgegraven tot ca. 1 m –mv.

Afb. 4a en Afb. 4b (zie ook BIJLAGE 4) geven een overzicht van het ontwerp van deze aanpassing.

Afb. 4a: Inplantingsplan met aanduiding van de riolering (Bron: Antea Group, dd. 07/05/2019, schaal 1/250, 2019E141).

¹⁴ Zie Vanholme ea. 2017, VVr, 13-19, 111 en PvM, 6

Afb. 4b: Inplantingsplan met plan der werken van de heraanleg van de Groenmarkt en zijn omliggende straten (onder) (Bron: Antea Group, dd. 07/05/2019, schaal 1/250, 2019E141).

1.5 Werkwijze, verloop en actoren

Voorliggend bureauonderzoek werd uitgevoerd door *Inge Van de Staey* en *Maxim Hoebreckx* van het archeologisch projectbureau *Aron bvba* en intern begeleid door *Petra Driesen*.

Het bureauonderzoek is grotendeels gebaseerd op de archeologienota met betrekking tot de oorspronkelijke omgevingsvergunning die door *RAAP België Bvba* werd ingediend (ID 6074): **Vanholme N., Paulussen R. & Defranck J.** (2017) *Herinrichting Groenstraat, Diesterstraat, Zoutstraat, Plankstraat en Meinstraat, Sint-Truiden. Archeologienota Archeologisch Vooronderzoek (RAAP België, Rapport 004)*. Deze archeologienota bestond uit een bureauonderzoek aangevuld met een waarderend archeologisch booronderzoek en proefputten. De resultaten van het bureauonderzoek zijn beknopt overgenomen en terug te vinden onder *Hoofdstuk 1. Bureauonderzoek, 2.1 Situering van het onderzoeksgebied en 2.2 Historische situering*. De resultaten van het waarderend archeologisch booronderzoek en proefputtenonderzoek, worden beschreven onder *2.3 Archeologische situering van het onderzoeksgebied*. Hetzelfde geldt voor de voorlopige resultaten van het lopende vervolgonderzoek, dat door *Aron bvba* wordt uitgevoerd en op 29 oktober 2018 aanving.

Verder werd, om een inzicht te bekomen in de reeds gekende archeologische waarden binnen het onderzoeksgebied en zijn directe omgeving, de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) bestudeerd.¹⁵ Deze online inventaris, opgesteld door het Agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse Overheid, biedt een overzicht van alle tot nu toe gekende archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Voor zover voorhanden werd gebruik gemaakt van verschillende publicaties die betreffende archeologische vondsten en uitgevoerde opgravingen in de omgeving verschenen.

Desalniettemin het onderzoeksgebied betrekking heeft op een zone die binnen de historische kern van Sint-Truiden is gelegen, wordt ook beperkte aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied. Deze beschrijving is in voorliggende archeologienota gebaseerd op de bestaande archeologienota. Hetzelfde geldt voor het historisch overzicht. Waar nodig wordt deze informatie wel aangevuld. Dit is zo onder meer het geval met de tijdens recente nutswerken aangesneden schuilkelder uit WOII, die naast een mogelijke commandopost langs het stadhuis was gelegen. Gezien de reeds bestaande archeologienota werd naar aanleiding van deze archeologienota geen bijkomend archiefonderzoek uitgevoerd.

De ligging van ondergrondse kabels en leidingen werd opgevraagd via *KLIP*. Samen met de laatste informatie, aangeleverd door de initiatiefnemer en de voorlopige resultaten van het huidige opgraving kon zo een beeld bekomen worden van de huidige inrichting en de gaafheid van het onderzoeksgebied.

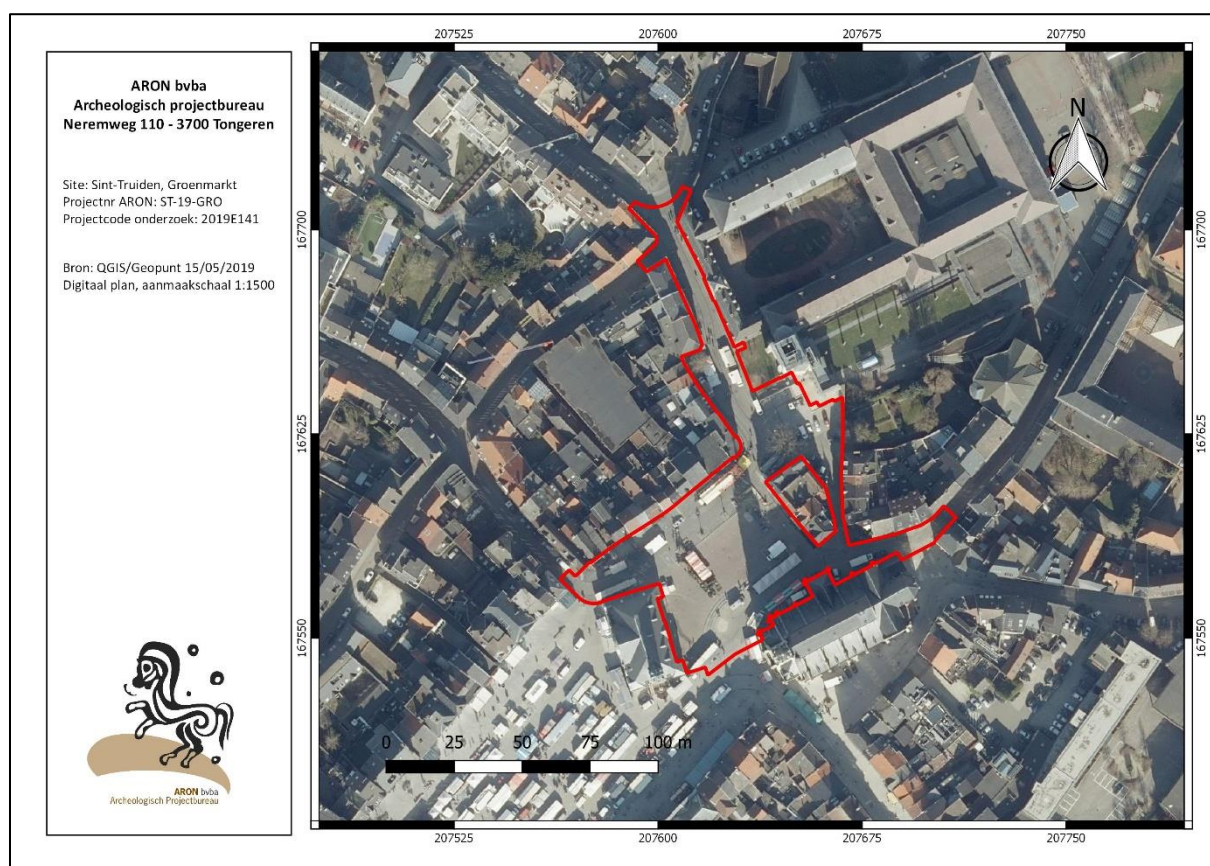
¹⁵ <https://geo.onroerenderfgoed.be/> en <http://cai.onroerenderfgoed.be/>

2. Assessment

2.1 Situering van het onderzoeksgebied

Het projectgebied (*Afb. 5*) omvat de heraanleg van een zone binnen het stadcentrum van Sint-Truiden. Het gaat meer bepaald om de herinrichting van de Groenmarkt en delen van de Diesterstraat, de Plankstraat en de Meinstraat, kadastraal gekend als Sint-Truiden: Afd. 1, sectie G, openbaar domein. De vernieuwing van de Markt en deze straten gaat tevens gepaard met werkzaamheden aan het rioleringsnetwerk.

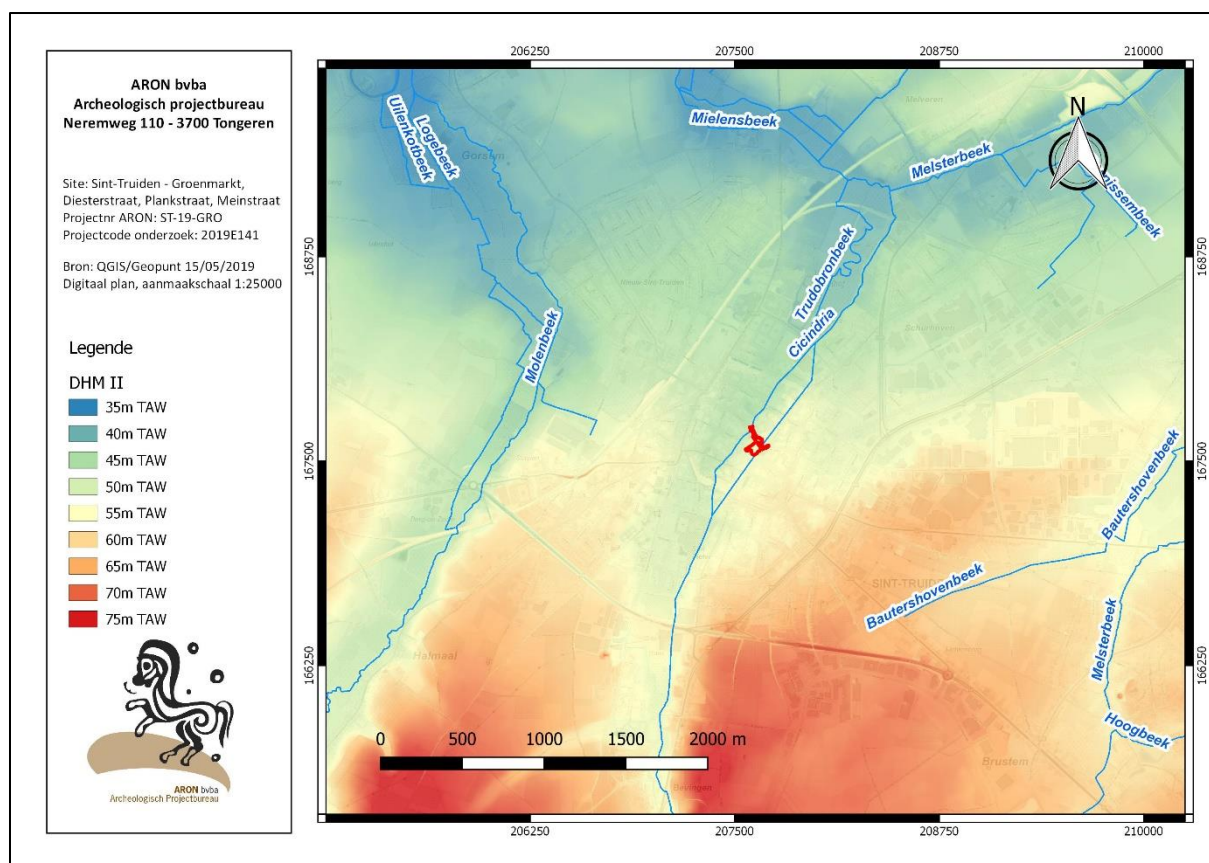
De Groenmarkt, gelegen tussen het stadhuis (ten westen) en de Onze-Lieve-Vrouwkerk (ten zuidoosten) maakt deel uit van de Grote Markt. Vanaf de Groenmarkt loopt het projectgebied verder door naar het Trudoplein en de Meinstraat in het oosten. Tussen de Groenmarkt en de Meinstaat is een vrijstaand huizenblok aanwezig. Verder in oostelijke richting wordt ook een deel van de Plankstraat heraangelegd. In noordelijke richting zal de Diesterstraat worden heraangelegd, en dit tot aan het kruispunt met de Beekstraat en de Abdijstraat. In het westen stopt het plangebied ter hoogte van het kruispunt met de Zoutstraat.

Afb. 5: Kleurenorthofotomozaïek met aanduiding van het projectgebied (rood).

Sint-Truiden is gelegen in het zuidwesten van de provincie Limburg, in de Haspengouwse leemstreek. Het glooiende reliëf van de Haspengouwse leemstreek wordt doorsneden door talrijke zijtakken van de Gete. Sint-Truiden ligt in en langs de vallei van de Cicindriabeek. Deze beek ontspringt ten zuiden van de stad, loopt via de Beekstraat het centrum in en verlaat de stad in het noordoosten (*Afb. 6*).¹⁶

¹⁶ De Winter (2010) 2-3.

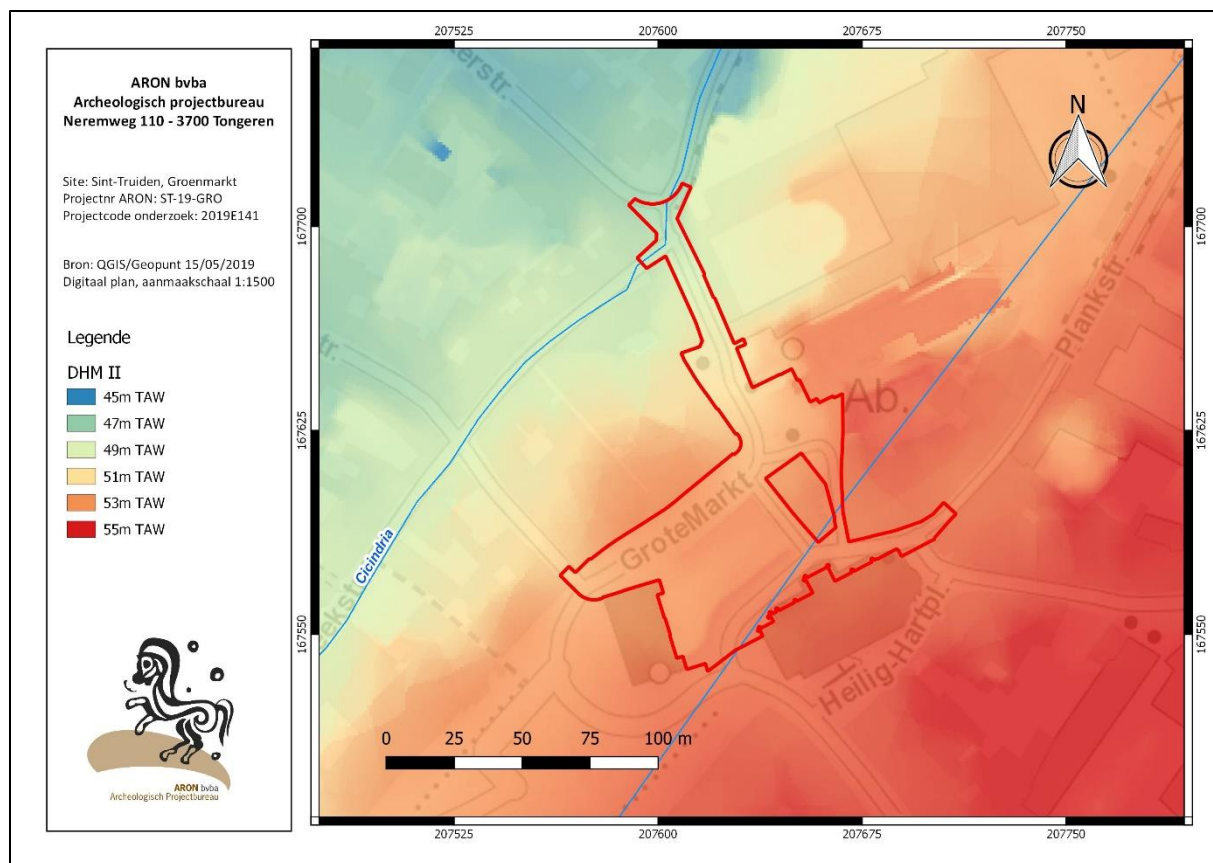
Afb. 6: Uittreksel uit het digitaal hoogtemodel Vlaanderen II met afbakening van het projectgebied in het rood.

De topografische, geologische en bodemkundige situatie van het plangebied wordt grondig beschreven in de voorgaande archeologienota.¹⁷ Deze elementen worden daarom slechts kort aangehaald:

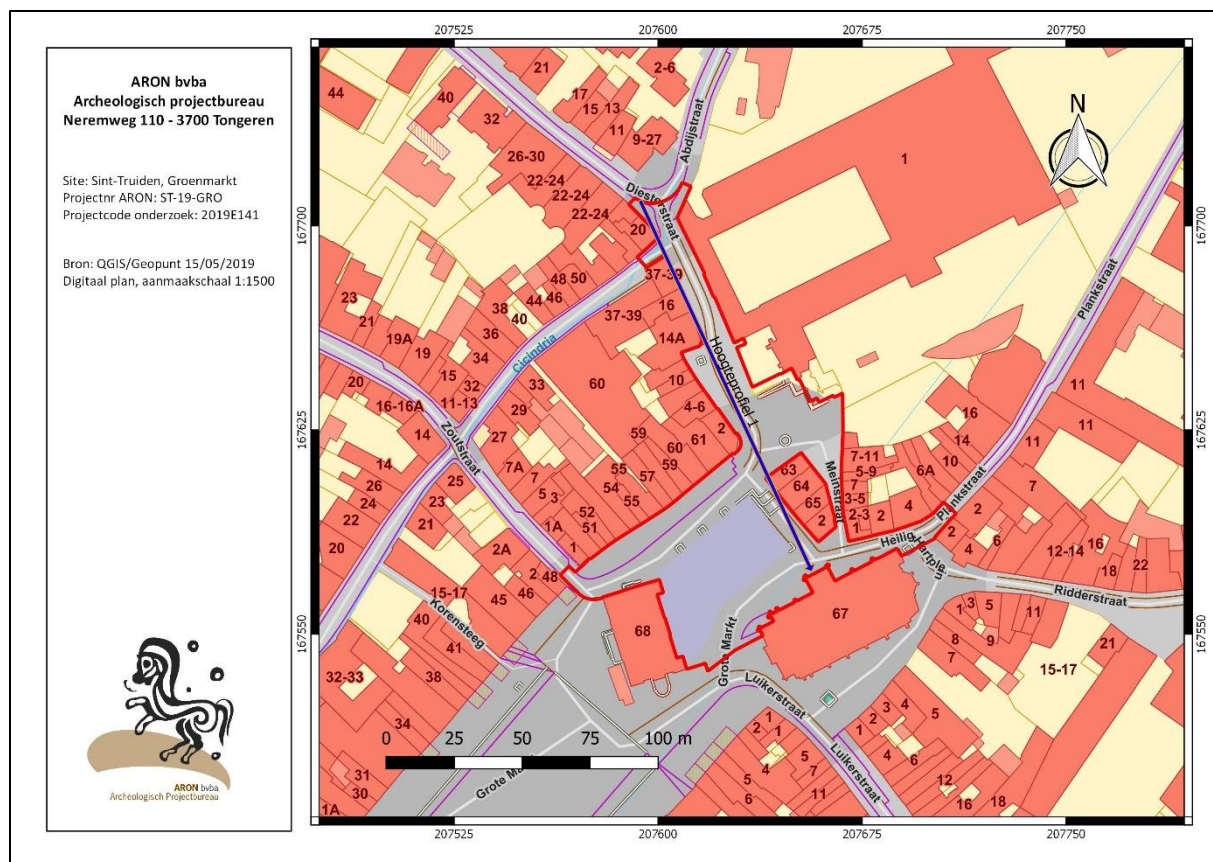
- Het projectgebied is gelegen langs- en over de beek Cicindria. In de binnenstad is deze voor een groot deel overweld en niet zichtbaar in het straatbeeld.
- Het uiterste noorden van de Diesterstraat ligt in de beekvallei van de Cicindria. Het merendeel van het projectgebied is echter op de zuidhelling van deze vallei gelegen. Het hoogteverloop vanuit de Diesterstraat naar de voet van de Onze-Lieve-Vrouwekerk wijst duidelijk op dit hoogteverschil. Op het beginpunt van de Diesterstraat is de hoogte 47,5 m TAW, tegen de kerk bedraagt deze 53,8 m TAW (Afb. 7 en Afb. 8)
- De tertiaire ondergrond van het volledige centrum van Sint-Truiden betreft *de Formatie van Hannut* (Afb. 9, *Bruin*). Deze bestaat uit grijsgroen fijn zand met soms dunne kleihoudende intercalaties met plaatselijk zandsteen. Meer naar onder toe bevat deze formatie meer klei.¹⁸
- Volgens de quartairprofieltypekaart worden de tertiaire afzettingen in het projectgebied afgedekt door een dun pakket Brabantleem (ca. 1 m) bovenop een dik pakket Haspengouwleem (3 à 4 m) (Afb. 10, *Donker Oranje*). Hogerop en ten zuiden van het projectgebied bestaat het quartaire dek uit een dun pakket Haspengouw Leem (ca. 1 m) met daarboven een dik (3 à 4 m) pakket Brabant Leem (Afb. 10, *Lichtoranje*). Te oorden wordt ter hoogte van de Cicindria beekalluvium (Afb. 10, *Paars*) aangeduid.
- Op de bodemkaart (Afb. 11) staat de volledige stadskern van Sint-Truiden aangeduid als bebouwde zone (OB). De gronden rond de stad worden gekenmerkt door droge en natte leembodems.

¹⁷ Vanholme ea. 2017, VvR, 26-31.

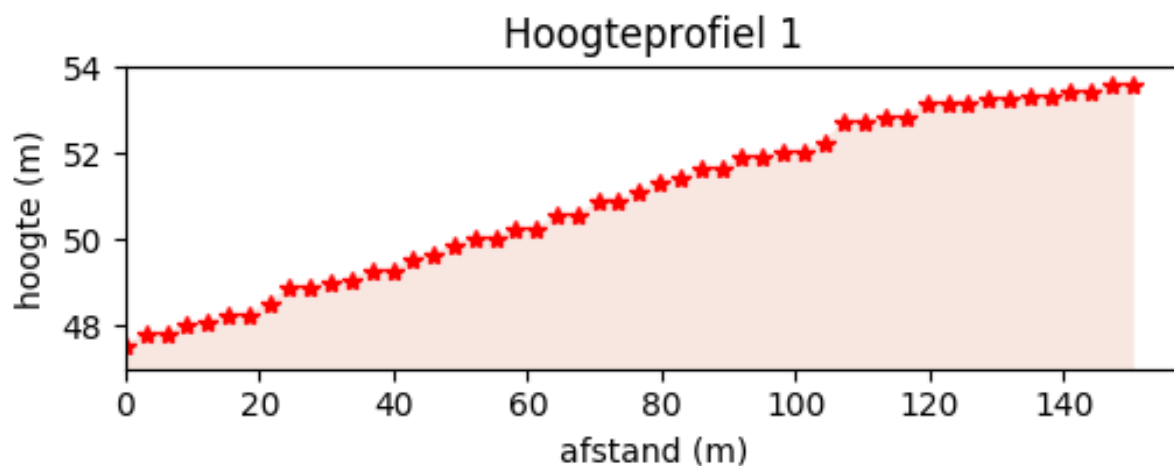
¹⁸ Claes en Gullentops 2001, 22.

Afb. 7: Uittreksel uit het digitaal hoogtemodel Vlaanderen II (detail) met afbakening van het onderzoeksterrein in het rood.

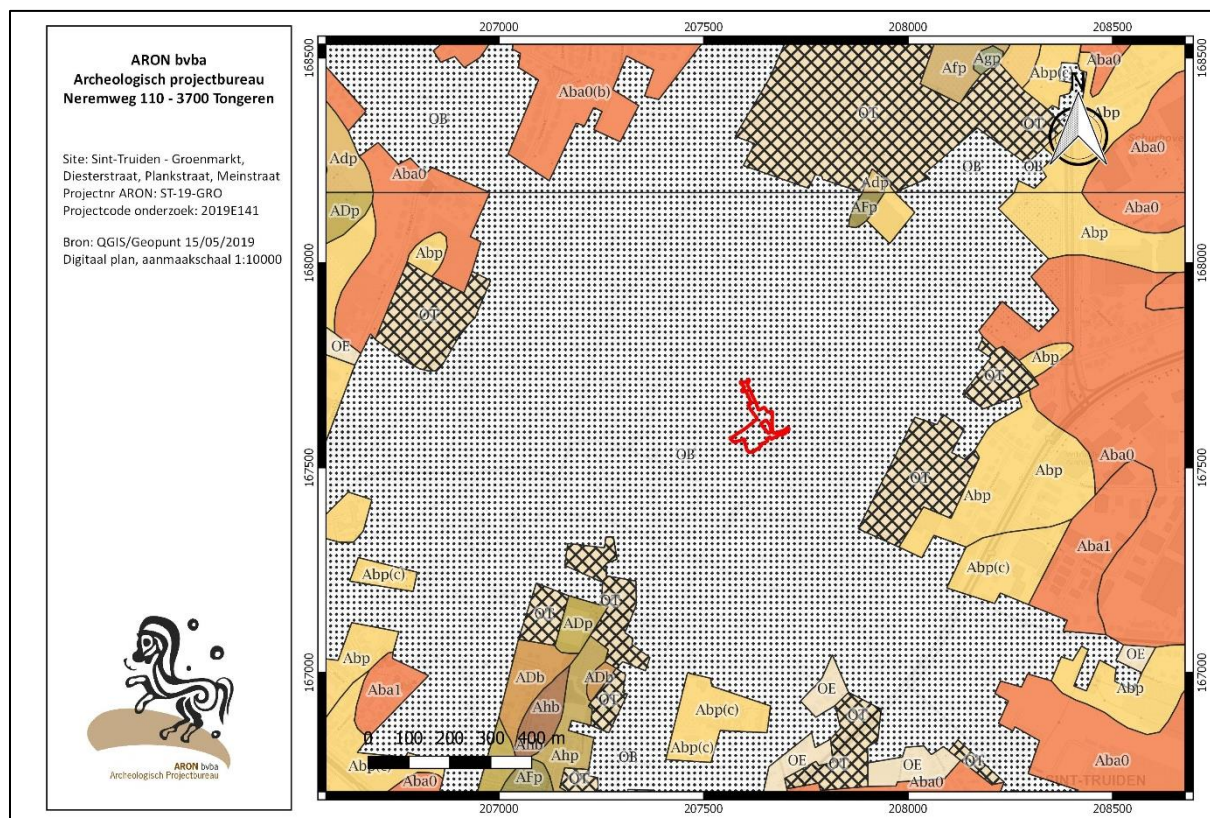
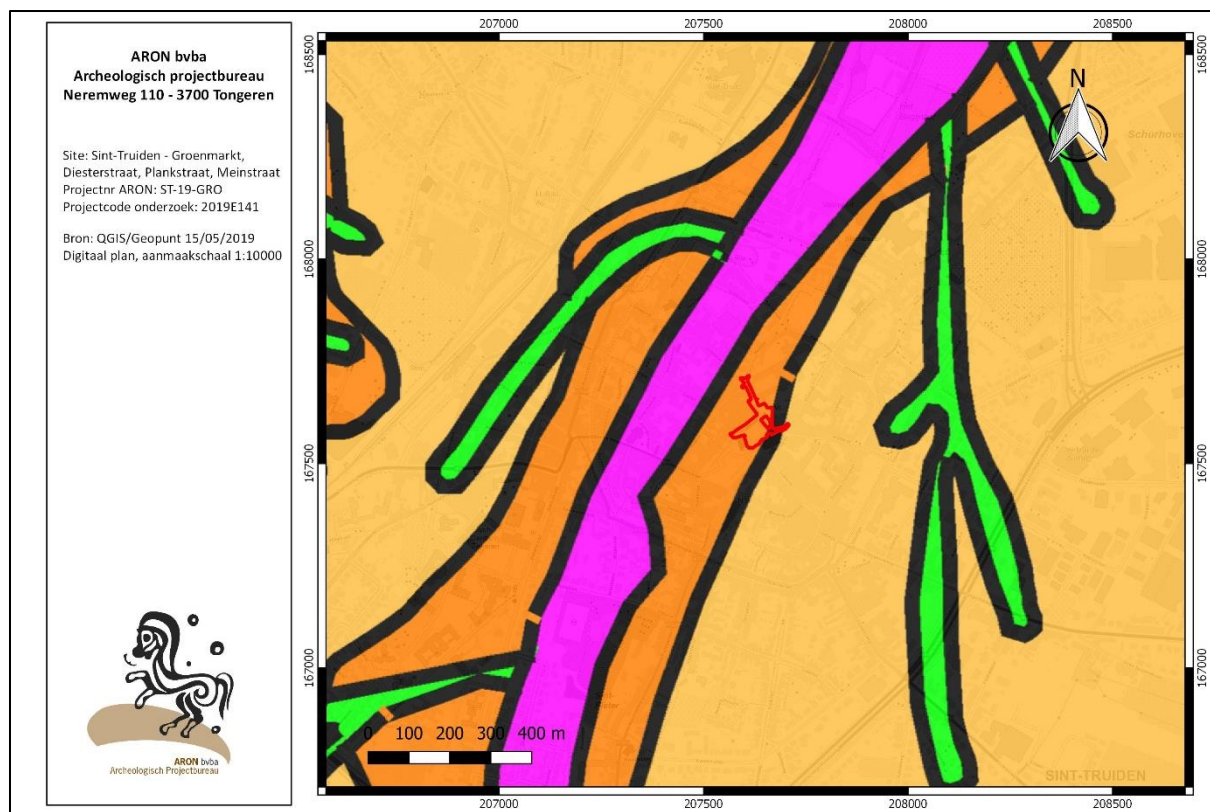
Afb. 8.1: Situering hoogteprofielen op het onderzoeksterrein (rood).

Afb. 8.2: Hoogteprofielen van het onderzoeksterrein (QGIS/Geopunt, digitaal plan, dd. 15/05/2019x, 2019E141).

Afb. 9: Uittreksel tertiaire kaart en met afbakening van het projectgebied in het rood (paars: Formatie van Sint-Huibrechts-Hern; Oranjebruin: Formatie van Hannut). (Uittreksel uit Cartoweb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18008 – www.ngi.be).

2.2 Historische situering

Ook de historische situering van het projectgebied wordt grondig beschreven in de voorgaande archeologienota. De beknopte historiek van Sint-Truiden werd integraal overgenomen. Van de historiek van de bestaande gebouwen en de beschrijving van het plangebied op de cartografische bronnen wordt in het onderstaande overzicht een opsomming gemaakt van de belangrijkste elementen.

2.2.1 Beknopte historiek van Sint-Truiden¹⁹

Ten noordoosten van het projectgebied bevindt zich de Sint-Trudoabdij. Deze abdij vormde de basis waarrond de stad zich ontwikkelde. De abdij zou in de 7de eeuw zijn gesticht op een verhevenheid langs de Cicindriabeek. Dit neemt niet weg dat reeds in de Romeinse periode (of vroeger?) bewoning aanwezig was op of rond deze locatie. In de 11de eeuw was de nederzetting rond de abdij door toenemende handel reeds uitgegroeid tot een versterkte stad, *Oppidum Sancti Trudonis*.²⁰ De centrale plaats daarbij was de Markt. Deze was in twee verdeeld door de 'Zouw', de grenslijn tussen de gebieden waarover de abt van de Sint-Trudoabdij en dat waarover de bisschop van Metz, later de prins-bisschop van Luik, gezag over hadden. De grens liep over de Markt waar nu het stadshuis is gelegen en splitste het plein op in de Grote Markt (ten westen) en de Groenmarkt (ten oosten).²¹

Een aarden omwalling uit de 11de eeuw werd in 1129 vervangen door een stenen vestingsmuur. Deze omwalling werd in 1675 afgebroken, al is het verloop ervan nog steeds zichtbaar in het stratenplan.²² De stad kende voornamelijk in de middeleeuwen een grote bloeiperiode dankzij onder meer de lakennijverheid en handel. Na deze rijk periode kende de stad een terugval.

2.2.2. Beknopte historiek van het onderzoeksterrein

2.2.2.1 De Abdij²³

- Een uitgebreide studie over de abdij werd uitgevoerd door *N. De Winter (Aron bvba)* in opdracht van de Vlaamse overheid in functie van het beschermingsdossier als archeologische site.²⁴
- Doorheen zijn geschiedenis kende het complex tal van bouwfases:
- **11de en 12de eeuw:** aan de westzijde van de kerk, tegen de westertoren, was een *atrium* gelegen (*Afb. 12 en Afb. 13*). Een dergelijk voorgebouw is typisch voor Romaanse kerken.²⁵ Tijdens het archeologisch onderzoek het Sint-Pietersplein te Gent zijn voor de kerk van de Sint-Pietersabdij resten van een vrij omvangrijk atrium aangetroffen. Begraving werd zowel in als buiten het *atrium* vastgesteld.²⁶ De insprong in de huidige Diesterstraat kan door dit *atrium* verklaard worden, waarbij de straat wellicht rondom het *atrium* liep.
- In de **16de eeuw** werd het uitzicht van de abdij grondig gewijzigd. Er werd afgestapt van de gesloten Romaanse burchtstijl en gekozen een meer open instelling die meer op de stad was gericht. Die verandering bleek vooral uit de grote toegangspoort en uit de ommuring in de Diesterstraat, die het uitzicht kreeg van een huizenrij met trapgevels (*Afb. 14*). Voor de abdijs toren waren een lusttuin en gebouwen aanwezig. De abdij moet vervolgens tot in het midden van de 18de eeuw (*Afb. 15*) ongeveer hetzelfde uitzicht hebben behouden.²⁷

¹⁹ Vanholme ea. 2017, 32.

²⁰ De Winter 2010, 2.

²¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/4672>

²² <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140054>

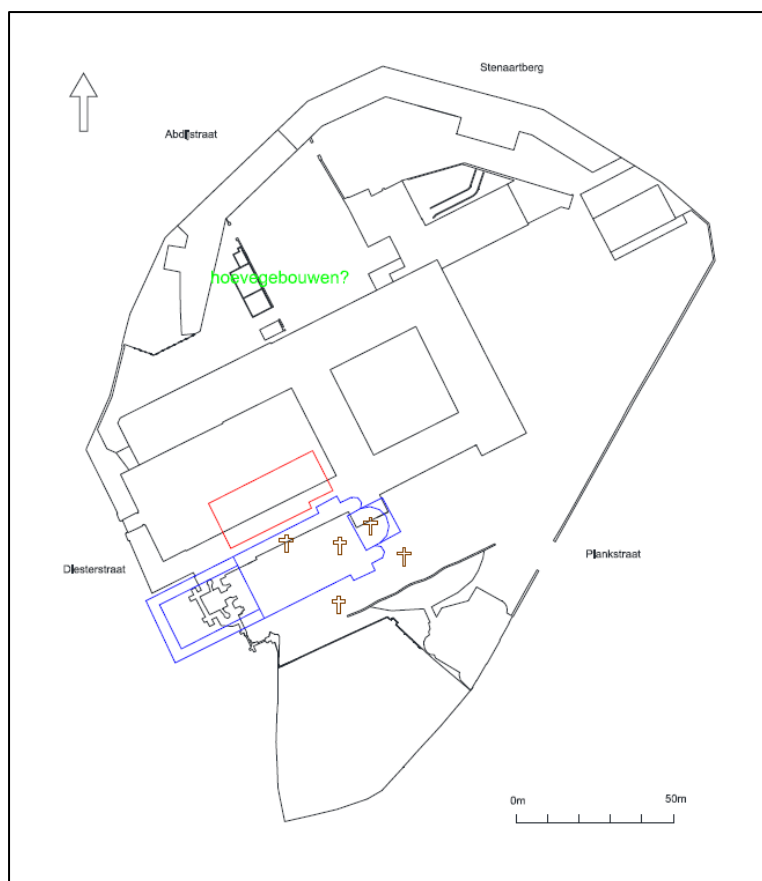
²³ Vanholme ea. 2017, 33-38.

²⁴ De Winter 2010.

²⁵ De Winter 2010, 35.

²⁶ Bru, Laleman, Vermeiren 2009a.

²⁷ De Winter 2010, 14-17 en Sint-Truiden, abdijsstad p 27

Afb. 12 Hypothetische reconstructie van het uitzicht van de abdij in de 10de tot midden 11de eeuw, geprojecteerd op het digitaal ingemeten plan van de huidige situatie (zwart). Blauw: kerk en atrium, rood: klooster, groen: bedrijfsgebouwen, bruin: kerkhof (De Winter 2010, BIJLAGE 15).

Afb. 13: Hypothetische reconstructie van het uitzicht van de abdij in de 12de eeuw, geprojecteerd op het digitaal ingemeten plan van de huidige situatie (zwart). Blauw: kerk en atrium, rood: klooster, groen: bedrijfsgebouwen, bruin: kerkhof (De Winter 2010, BIJLAGE 16).

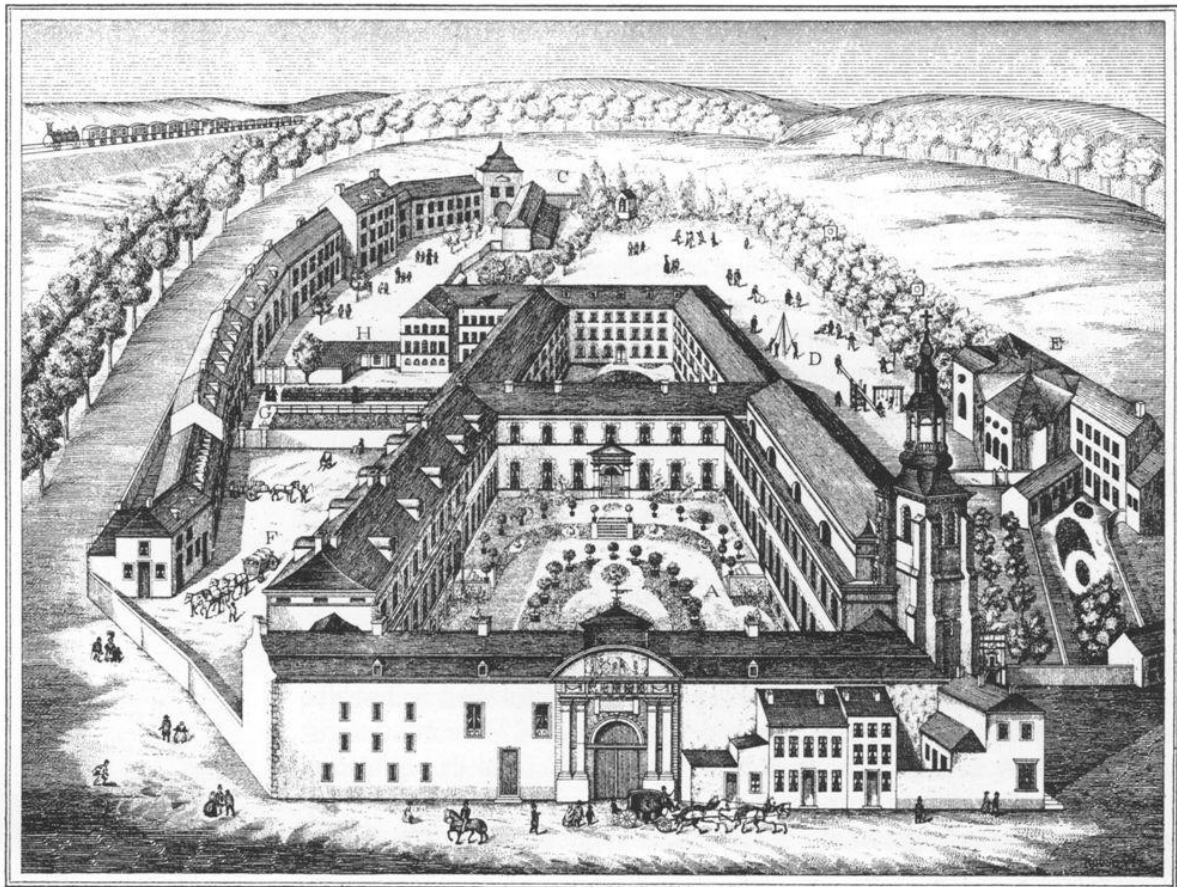

Afb. 14: Detail uit kopie van de afbeelding van abdij met wapenschilden, die de abdij weergeeft rond 1700. (De Winter 2010, Afb.5).

Afb. 15: Hypothetische reconstructie van het uitzicht van de abdij in het midden van de 18de eeuw, geprojecteerd op het digitaal ingemeten plan van de huidige situatie (zwart). Blauw: kerk, rood: klooster, groen: bedrijfsgedeelte, bruin: kerkhof, oranje: omheiningsmuur (De Winter 2010, BIJLAGE 17).

- **2de helft 18de eeuw:** Grootschalige verbouwingen onder abt Jozef Van Herck. Het klooster wordt volledig herschikt rond twee binnenkoeren, in een strak symmetrisch patroon. Aan de straatkant wordt een monumentale poortvleugel gebouwd (1779).²⁸
- **Na de Franse Revolutie:** de abdij werd omgevormd tot militair hospitaal en de kerk werd – op de toren en het barokke ingangsportaal na – volledig afgebroken. Een deel van de gebouwen die nu tot de abdij behoren dateren uit de 19de eeuw en maakten deel uit van een Klein Seminarie dat er werd opgericht. Naast de monumentale poortvleugel die in 1779 werd gebouwd is op het 19de eeuwse kaartmateriaal (*zie infra*) alsook op een schets van Roose (ca. 1860, *Afb. 16*) bebouwing langs het nieuwe poortgebouw zichtbaar. De bebouwing volgt de voormalige rooilijn en loopt tevens in de richting van de abdijs-toren. Stilistisch gezien dateren deze huisjes mogelijk uit de 18de eeuw. In 1899 brandden ze af. Er kwamen geen nieuwe gebouwen in de plaats, waardoor de Diesterstraat op deze plaats verbreedde.

Afb. 16: Geïdealiseerde voorstelling van de Sint-Trudisabdij in 1860 door T. Roose. Op de voorgrond zijn rechts een reeks huisjes tegen de abdij aangebouwd (De Winter, 2010, Afb. 7).

2.2.2.2 De Onze-Lieve-Vrouwkerk en het kerkhof²⁹

De kerk:

- Eerste vermelding in de geschreven bronnen: 1072-1082. Uit de parochieregisters blijkt echter dat de Onze-Lieve-Vrouwkerk waarschijnlijk reeds uit de 9de eeuw stamt.³⁰

²⁸ De Winter 2010, 18.

²⁹ Vanholme ea. 2017, 36-37.

³⁰ Valgaerts 1987, 1.

- Deze eerste kerk was mogelijk een zaalkerkje waarvan de ingang in de richting van de abdij gericht was en vermoedelijk op de plaats stond van de huidige dwarsbeuk.³¹
- Verwoest door brand in 1085
- Romaanse kerk: 12de eeuw, brandt af in 1186
- Gotische kerk: 14de eeuw: start bouw met het koor (ca. 1325), schip en zijbeuken (15de eeuw), toren (16de eeuw, *Afb. 17 en Afb. 18*). De toren stortte reeds in omstreeks 1668.
- 1542: OLV-kapel
- 1845-1852: nieuwe toren waarbij kerk met een travee wordt verkort ten opzichte van de oorspronkelijke situatie (voor de ingestorte toren)
- 1878: bouw portalen
- 1912: de oorspronkelijke sacristie wordt door de huidige, kleinere sacristie vervangen

Afb. 17.(links): Laat 16de-eeuwse-begin 17de-eeuwse tekening met zicht op originele 16de-eeuwse toren die in 1668 instortte (Bron Archief Dekenij Sint-Truiden).

Afb. 18 (rechts): Een vergelijkbare tekening met extra aanduiding van de klerkenkapel (zie infra), datum onbekend (Bron: de Librairie Henri GODTS, N° 433) (Limbourg).

Het kerkhof:

- Vermoedelijk een ovale vorm en met een straal van 20 tot 25 meter rondom het kerkgebouw aanwezig.³²
- Akkoord 1171: De oostelijke helft van het kerkhof bleef in bezit van de bisschop van Metz. Aan deze zijde lagen omstreeks 1280 de meeste graven en stond een waterput (huidige Heilig Hart Plein). Voor de westelijke helft

³¹ Bessemans 2013, 27.

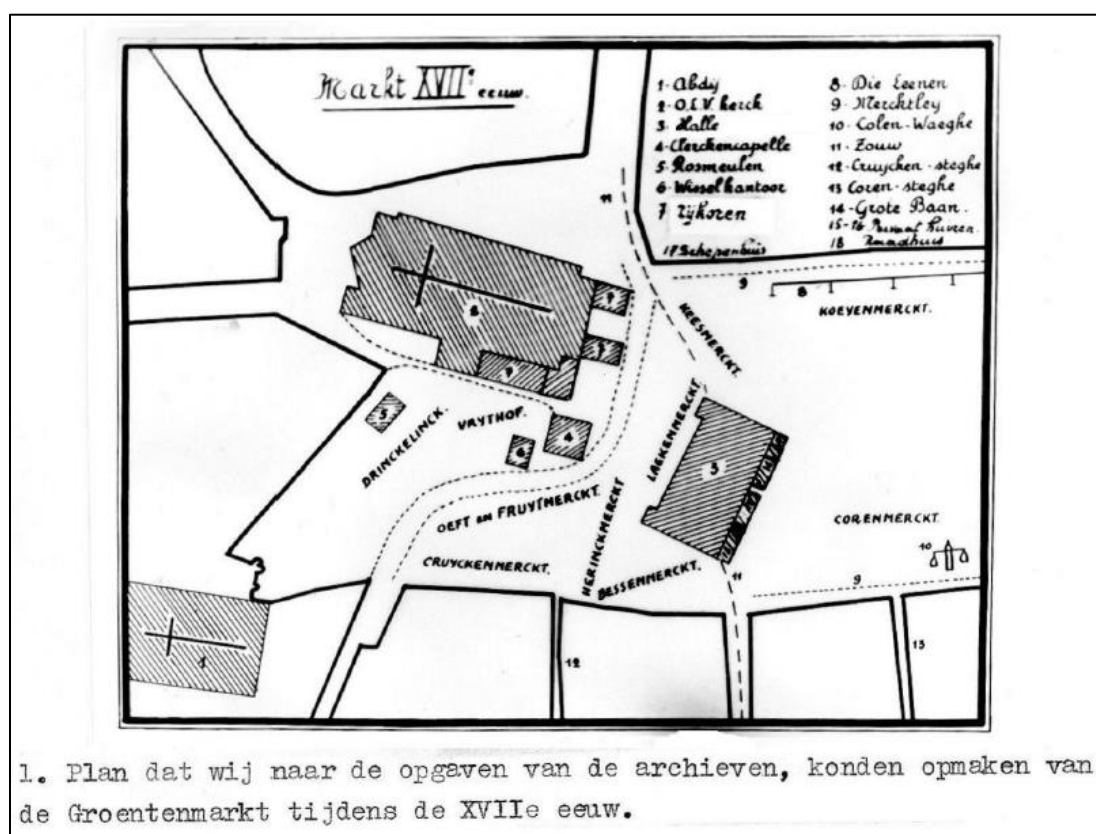
³² Valgaerts 1987, 1, 5-6.

kwam de abt met de parochianen overeen om ze opnieuw als standplaatsen voor koopwaar te verhuren zoals vóór de incorporatie.³³

- De aanwezigheid van een kerkhof wordt in verschillende 15de en 16de-eeuwse bronnen bevestigd.

2.2.2.3 De Groenmarkt en het stadhuis³⁴

- Vanaf de 12de eeuw namen vooral de lakennijverheid en de trafiek ervan een hoge vlucht.
- Het marktplein werd gaandeweg opgedeeld in verschillende segmenten. In het hart van het plein stonden het belfort en de lakenhallen (cfr. huidige stadhuis waarvan het huidige gebouw dateert uit 1754, met een haltoren uit 1606). De lakenmarkt sloot bij die hallen aan. De groentemarkt bevond zich in *het atrium* van de abdij. De kaas- en botermarkt (voor het eerst vermeld in 1581) was ten oosten van het stadhuis te vinden. De vismarkt werd op vaste dagen gehouden voor de lakenhallen en dicht bij het etablissement De Bonte Os. Naast de vismarkt lag de cruckmerckt (aardewerk en keramiek). Ter hoogte van de Zoutstraat bevond zich de bessemerckt of ganssenmerckt (dierenmarkt). De fruitmarkt (voor het eerst vermeld in de 15de eeuw) is de ligging niet gekend. Voorts zijn er meldingen van een veemarkt en korenmarkt (15de eeuw).³⁵
- Aanwezigheid van een waterbekken.
- Aan de hand van de 17de-eeuwse archieven werd een plan (Afb. 19) opgemaakt van het plein met aanduiding van de Klerkenkapel (nr. 4), een rosmolen (nr.5), een wisselkantoor (nr.6) en zijkoren van de Onze-Lieve-Vrouwekerk (nr. 7). Deze laatste bevonden zich ook aan de zijde van de Groenmarkt. Van het wisselkantoor is tot op heden geen bijkomende informatie beschikbaar.

Afb. 19: De Groenmarkt in de 17de eeuw, schets uit het archief van W. Ilsbroeckx (Vanholme 2017, Fig. 31)

³³ Valgaerts 1987, 1, 5-6.

³⁴ Vanholme ea. 2017, 37-38.

³⁵ *Idem*, p 44

De Klerkenkapel:³⁶

- Abt Willem Berthout (1277-1297) vroeg om een eigen klerkenkapel te mogen oprichten op het kerkhof van de Onze-Lieve-Vrouwekerk, aan de kant van het marktplaats, op de plek die *Drinckelinck* genoemd werd, ongeveer tussen de OLVrouwekerk en het huidige stadhuis.
- De vergaderplaats van alle pastoors van het landdekenaat.
- Een kroniek vermeldt de afbraak van de kapel en de opbouw van een nieuwe in 1775.
- De klerkenkapel werd in 1821/1822 afgebroken, samen met twee kleine huisjes op het kerkhof. Dit gebeurde om een betere doorgang voor het verkeer mogelijk te maken
- In 1994 werden, naar aanleiding van de herinrichting van de Grote Markt en de Groenmarkt, resten van de Klerkenkapel aangetroffen tijdens een archeologisch controle (uitgevoerd door het Instituut voor Archeologisch Patrimonium, zie *infra*)

Rosmolen:³⁷

- Bevond zich op de plaats van het huidige huizenblok tussen de Groenmarkt en de Meinstraat (Afb. 19).

Schuilkelder en Commandopost uit WOII (Afb.27-28):

- Passieve luchtverdedigingsinfrastructuur uit WOII
- Opgetekend op een ontwerpplan van 1942 maar onduidelijk in hoeverre dit plan effectief werd uitgevoerd.
- Net ten oosten van het stadhuis gelegen

2.2.3. Iconografische en cartografische bronnen van de stad en het onderzoeksterrein

Een overzicht van de historische kaarten, met hun belangrijkste aanduidingen in het onderzoeksgebied, wordt in deze paragraaf gegeven. Voor meer info over de belangrijkste historische gekende elementen op het onderzoeksterrein (cfr. de abdij, de Onze-Lieve-Vrouwekerk en kerkhof, de Groenmarkt en het stadhuis) verwijzen wij terug naar 2.2.2 *Beknopte historiek van het onderzoeksterrein*.

De Villaret-Cassinikaart (Afb. 20, ca. 1745-1748):

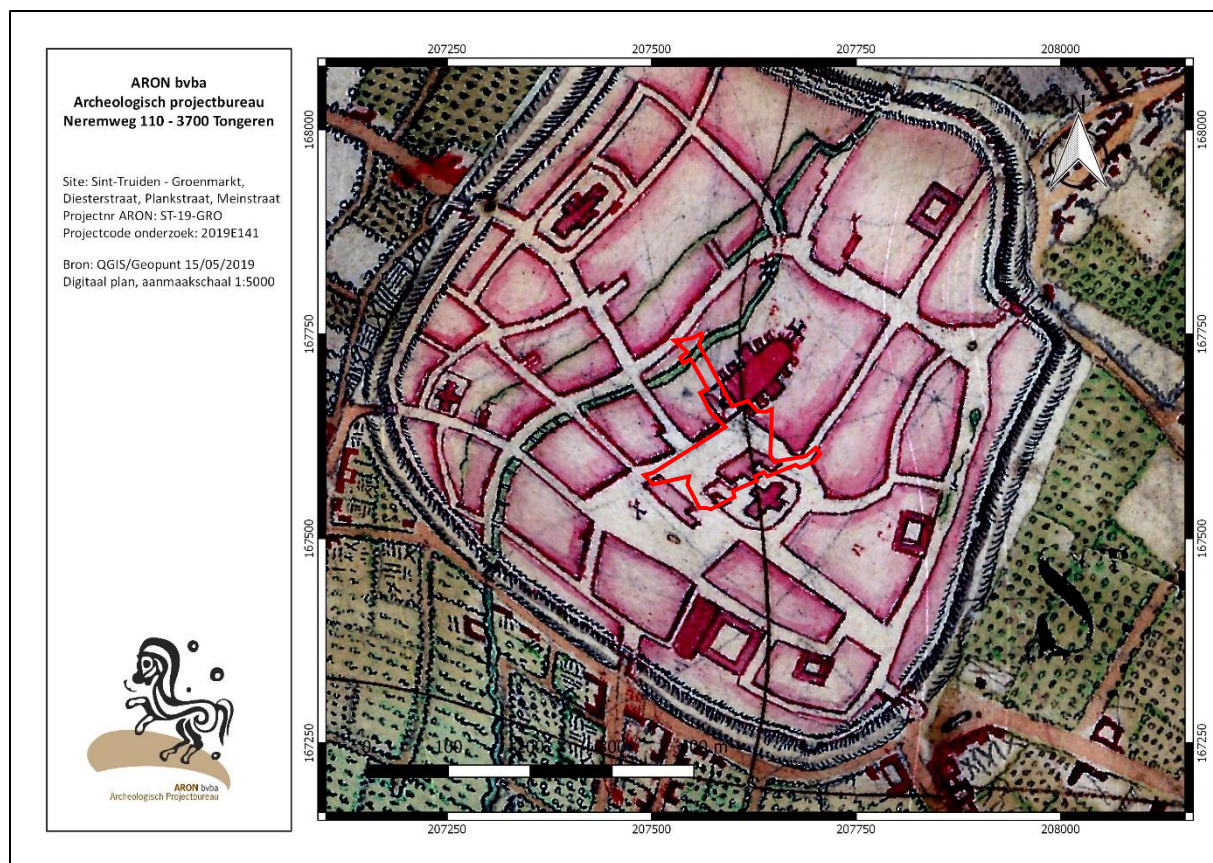
- Kerkhofmuur rond de OLV-kerk
- Binnen deze muur ligt een klein gebouwtje, het gaat wellicht om de klerkenkapel (1ste kapel, weergave voor de afbraak van de 1ste kapel 1775)
- De functie van het grotere bouwblok ten noorden van de kerk is niet gekend, mogelijk gaat het om woningen langs de kerkhofmuur (omgeving latere en nog bestaande bouwblok Meinstraat en Groenmarkt?)

Hist. Militaire kaart (Afb. 21, ca. 1746-1771) en Ferrariskaart (Afb. 22, 1771-1778):

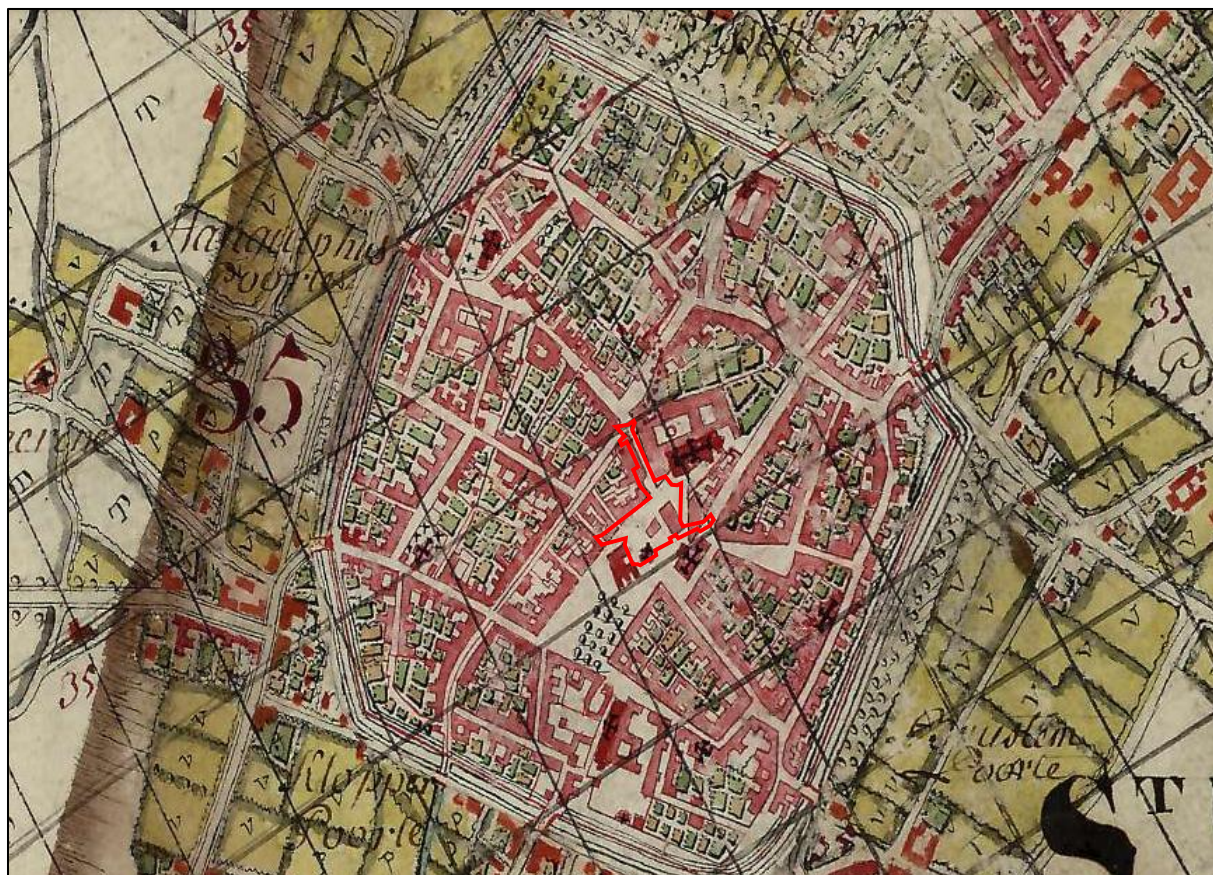
- Drie gebouwen zichtbaar op de Groenmarkt: het meest noordelijke (de Rosmolen?) zal evolueren tot het huidige woonblok tussen de Meinstraat en de Groenmarkt, ten zuiden hiervan het wisselkantoor(?) en nog ten zuiden de klerkenkapel (1ste kapel, weergave voor de afbraak van de 1ste kapel 1775).
- Weergave van het bouwblok langs de abdijtoren en over een groot deel van de huidige Diesterstraat
- De Cicindria wordt in het noorden van het projectgebied – net ten zuiden van de kruising Diesterstraat/Beekstraat – aangeduid in stippellijn als een overwelfde loop

³⁶ Valgaerts 1987, 7.

³⁷ Vanholme ea. 2017, 37.

Afb. 20: Detail uit de Villaretk kaart (1745-1748) met situering van het projectgebied.

Afb. 21: Historisch militaire kaart van de Oostenrijkse-Hongaarse Monarchie (1746-1771) met situering van het projectgebied.

Afb. 22: Detail uit de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgesteld door Graaf de Ferraris (1771-1778) met situering van het projectgebied.

Reconstructietekening Jozef Matthijs, toestand ca. 1820 (Afb. 23):

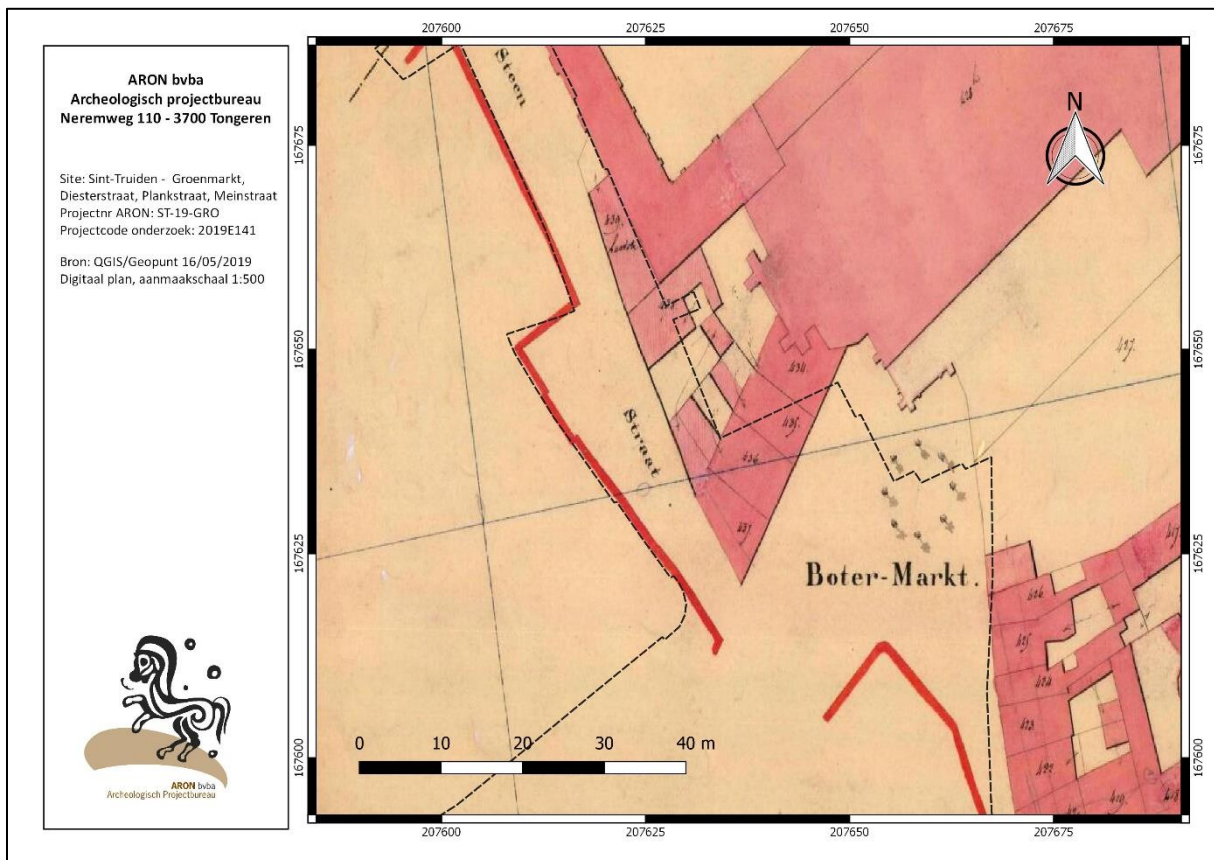
- Situatie gebaseerd op het Primitief Kadasterplan (zie *infra*).
- Klerkenkapel duidelijk zichtbaar (Nr.35: *Clerckenkapel*)
- De zone tussen de OLVkerk en het stadhuis wordt aangeduid als *Rosengaert* (zijde stadhuis) en *drinckelinck* (zone aan de OLV kerk)
- OLV kerk: toestand na het instorten van de toren in 1668 en voor de bouw van de nieuwe toren ca. 1845-1852
- Bomencirkel zichtbaar langs abdijkerk

Primitief kadasterplan (1825, Afb. 24-25):

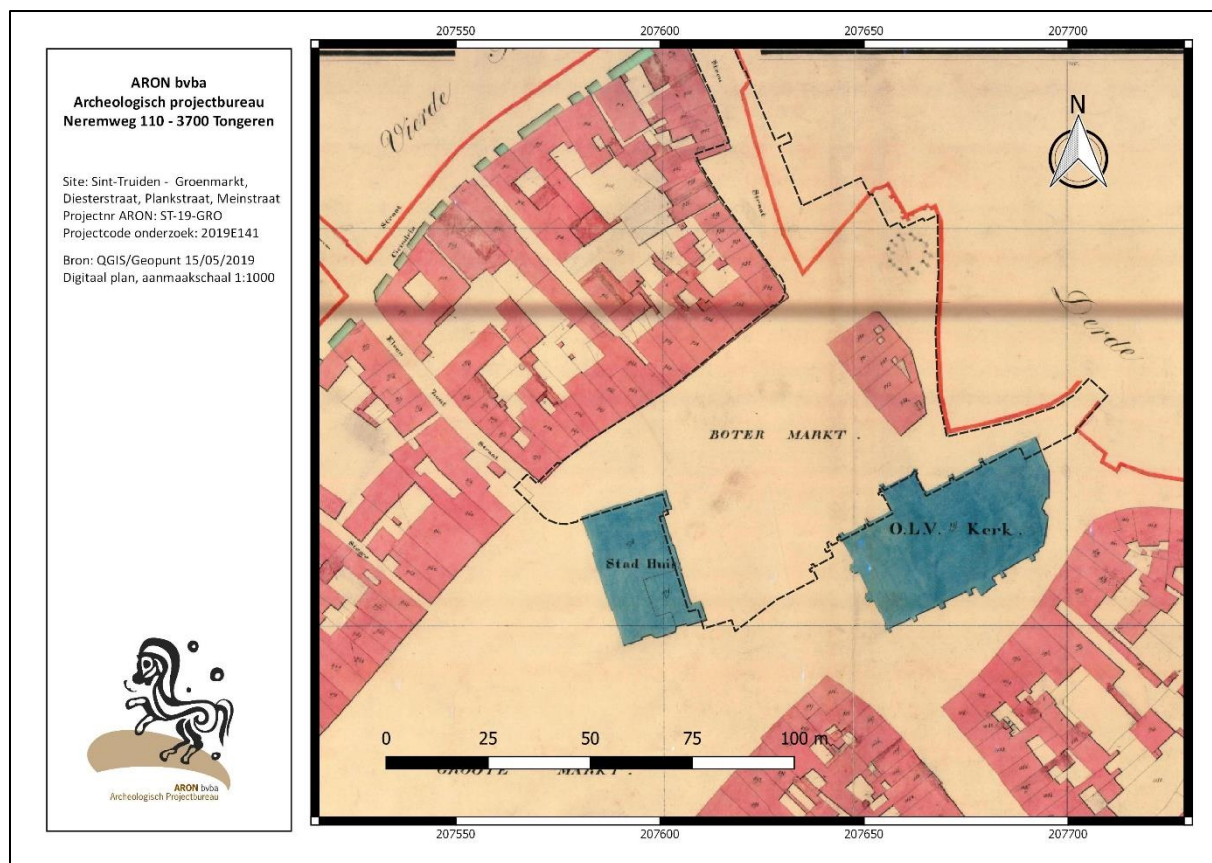
- Slechts één gebouwblok aanwezig ter hoogte van de Markt (ter hoogte van het huidige huizenblok)
- Markt wordt aangeduid als Botermarkt
- Klerkenkapel is niet meer zichtbaar (idem *Atlas der Buurtwegen* (Afb. 26) en *Vandermaelenkaart*)
- Bomencirkel blijft zichtbaar in de omgeving van de abdijkerk
- Aan de abdij is het nieuwe poortgebouw zichtbaar (cfr. onder leiding van architect J.B. Renoz in 1779)
- In het oosten zijn huisjes zichtbaar die de voormalige rooilijn volgen en in de richting van de abdijtoren lopen.

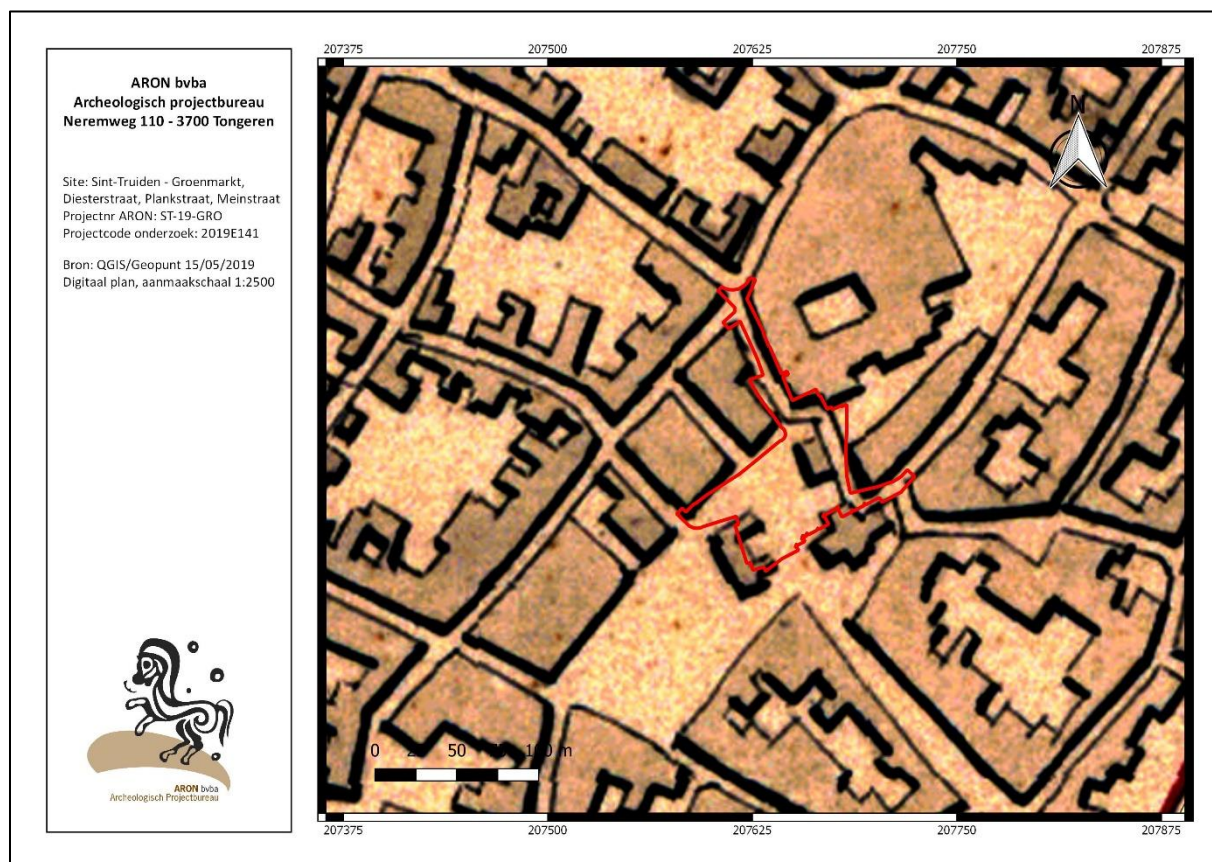
Afb. 23: Reconstructietekening van Jozef Matthijs die een beeld weergeeft van ca. 1820. De rode lijn geeft de grens aan tussen het gebied waarover de abt, en dat waarover de bisschop van Metz, later de prins-bisschop van Luik, jurisdictie had (Bron: Stadsarchief Sint-Truiden).

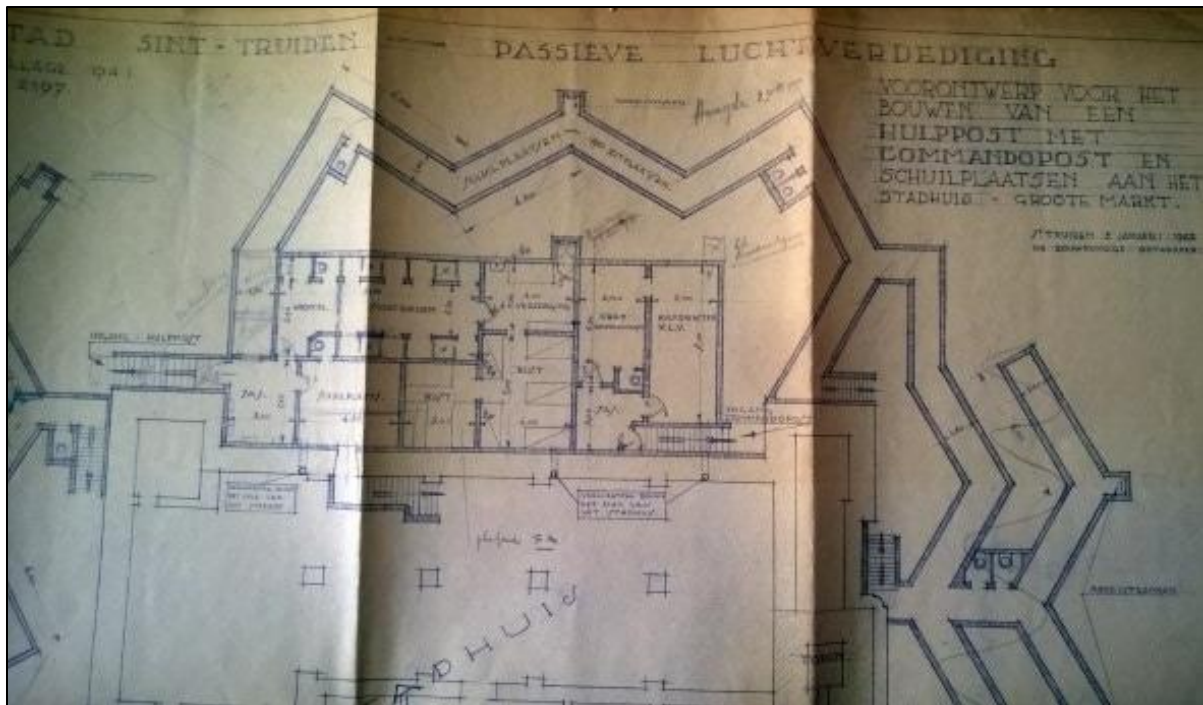
Afb. 24: De Primitieve Kadasterkaart (ca. 1825) van de binnenstad van Sint-Truiden (Kadasterarchief Limburg).

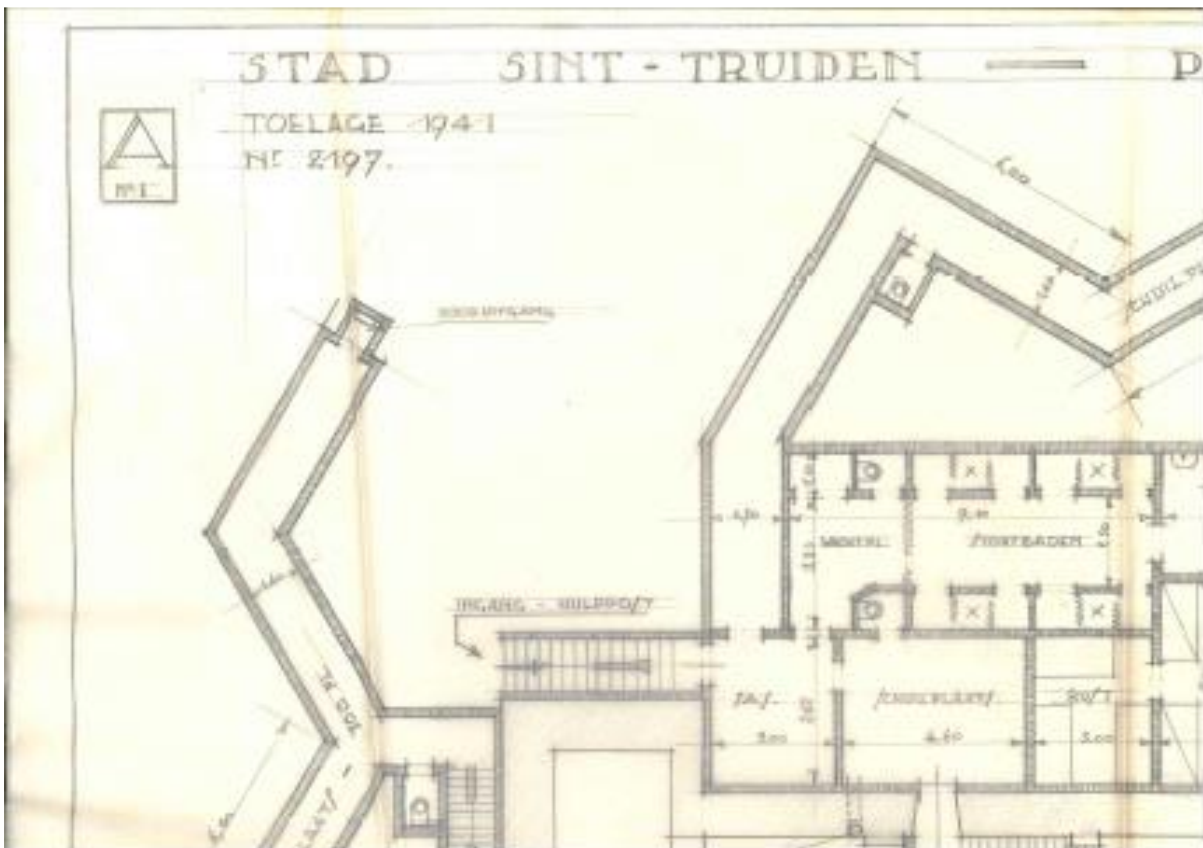
Afb. 25: De Primitieve Kadasterkaart (ca. 1825) van de binnenstad van Sint-Truiden (Kadasterarchief Limburg).

Afb. 26: Atlas van de Buurtwegen (ca. 1841) met aanduiding van het projectgebied (rood).

Afb. 27: Ontwerpplan van de commandopost met een netwerk van schuilkelders. Het plan dateert uit 1942 (Bron: Stadsarchief Sint-Truiden, 15/05/2019).

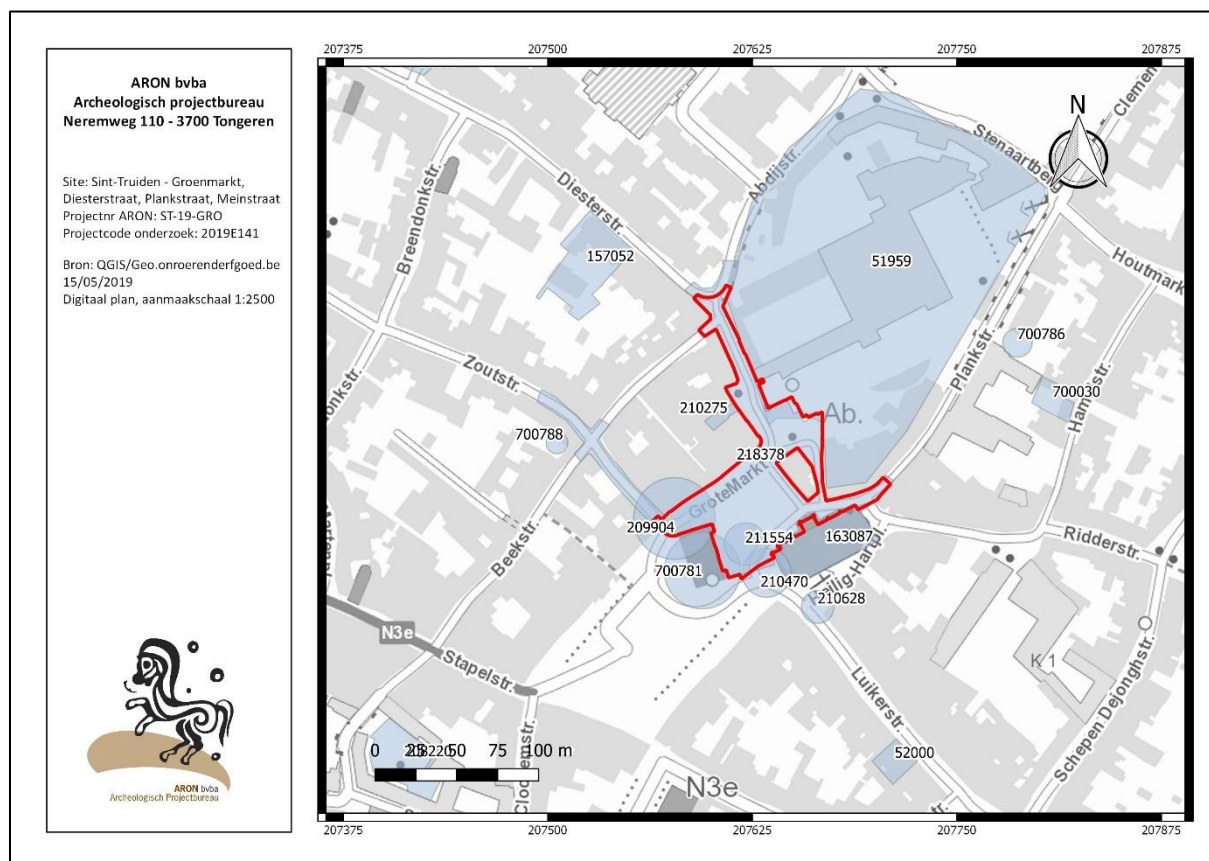

Afb. 28: detail van het ontwerpplan van de commandopost. Het plan dateert uit 1942. (Bron: Stadsarchief Sint-Truiden, 15/05/2019).

2.3 Archeologische situering van het onderzoeksgebied

2.3.1 Gegevens uit de Centraal Archeologische Inventaris (Afb. 29)

Ook voor deze beschrijving verwijzen wij in eerste instantie naar de voorgaande archeologienota met betrekking tot het projectgebied. Deze maakt een opsomming van de tot nu gekende archeologische sites uit de Centrale Archeologische Inventaris. Voor een volledige beschrijving verwijzen wij dan ook naar dit rapport, waarvan de resultaten van het veldonderzoek (waarderend booronderzoek en proefputten, zie *infra*) werden opgenomen onder **CAI-locatie 218378**.

Afb. 29: Detail uit de Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van de omliggende vindplaatsen (lichtblauw), gebeurtenissen (groen) en het onderzoeksterrein (rood) (Uittreksels uit Cartoweb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18008 – www.ngi.be)

Het onderstaande overzicht geeft een opsomming van de voornaamste elementen:

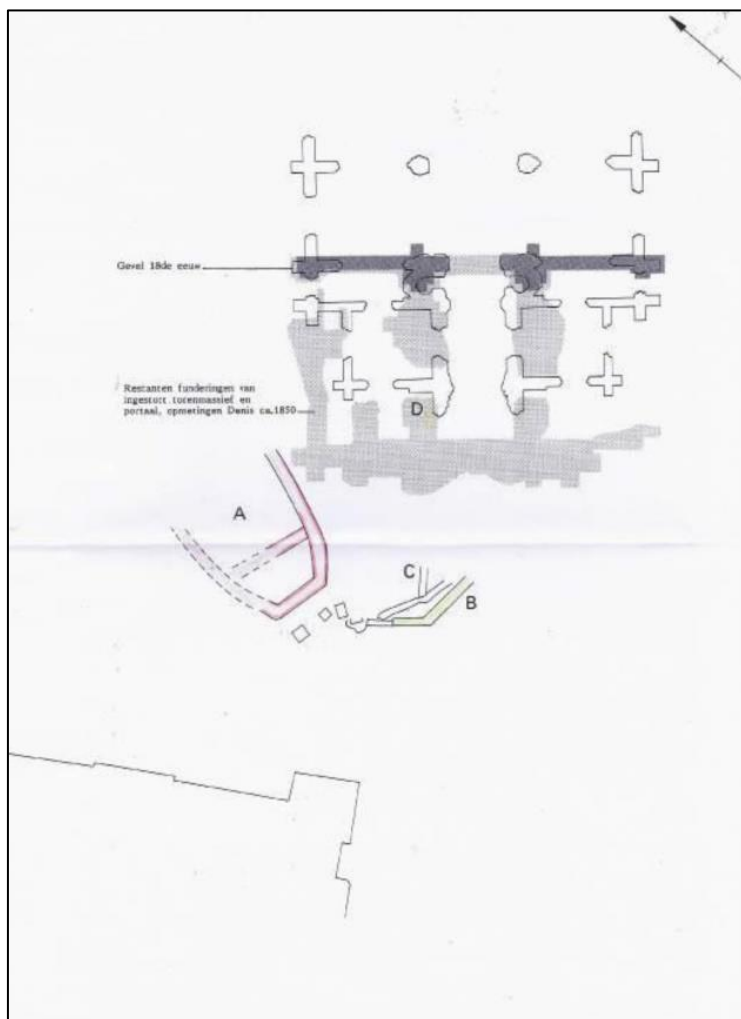
- **CAI 51959:** Abdijsite: een volledig overzicht is terug te vinden onder *De Winter 2010*.
- **CAI 163087:** Onze-Lieve-Vrouwkerk, archeologische begeleiding in 2013:³⁸
 - De oorspronkelijke vloer van de huidige kerk bevond zich ongeveer 45 cm onder de huidige vloer.
 - Een verschil in diepte van de funderingen van de zuilen kan wijzen op verschillende bouwfasen.
 - Mogelijk resten van grafkelders in de linkerrand.
- **CAI 210470:** Bij een werfcontrole werden sporen en funderingen vrij gelegd op een diepte van ca. 15-20 cm onder het maaiveld. Bij het onderzoek kwamen de resten van meerdere structuren aan het licht. Het betreft:

³⁸ Smeets 2013

- De zogenaamde klerkenkapel (Afb. 30, A): tussen de westhoek van de kerk en de oostgevel van het stadhuis werd een fundering aangetroffen die de vorm heeft van een polygonaal koor. De fundering bestond uit zware, regelmatige kubieke fijnkorrelige grijze en bleek grijze grèsblokken, gebed in leem en bleekgele kalkmortel. Een dwarsmuur sloot het koor af. Tijdens het beperkte onderzoek werden geen elementen verzameld die tot een datering konden bijdragen. Op basis van gelijkaardige funderingsstructuren uit de abdij werd een datering vanaf het einde van de 12de eeuw naar voren geschoven. Het gebouw zou daarom ouder kunnen zijn dan de oudste klerkenkapel, waardoor een identificatie onzeker blijft. De plaats van deze vermoedelijke kapel werd met andere stenen op de markt aangeduid. Deze werd in de CAI opgenomen onder locatie **CAI 211554**.

De fundering was aangezet op een zwarte vette aarde die een diepte bereikte tot -3,20 m onder het maaiveld. Blijkbaar rustte het bouwwerk op de vulling van een oude gracht of depressie.

- Op ca. 19 m voor het kerkportaal werd een zware, stevig gemetste muur in opstand aangetroffen (Afb. 30, B). Een deel loopt parallel met de kerkgevel, een ander deel buigt in een stompe hoek in oostelijke richting af. Het metselwerk bestond uit grote rechthoekige fijnkorrelige zandstenen, gebed in een geel-roze kalkmortel.
- De vermoedelijke resten van 17^e-eeuwse bebouwing voor de kerk (Afb. 30, C).
- De hoekfundering van de ingestorte gotische toren, bestaande uit natuursteen met een mengeling van beige en rozige kalkmortel en deels uit een mengeling van fijnkorrelige zand- en ijzerzandstenen in een beige kalkmortel gebed (Afb. 30, D).

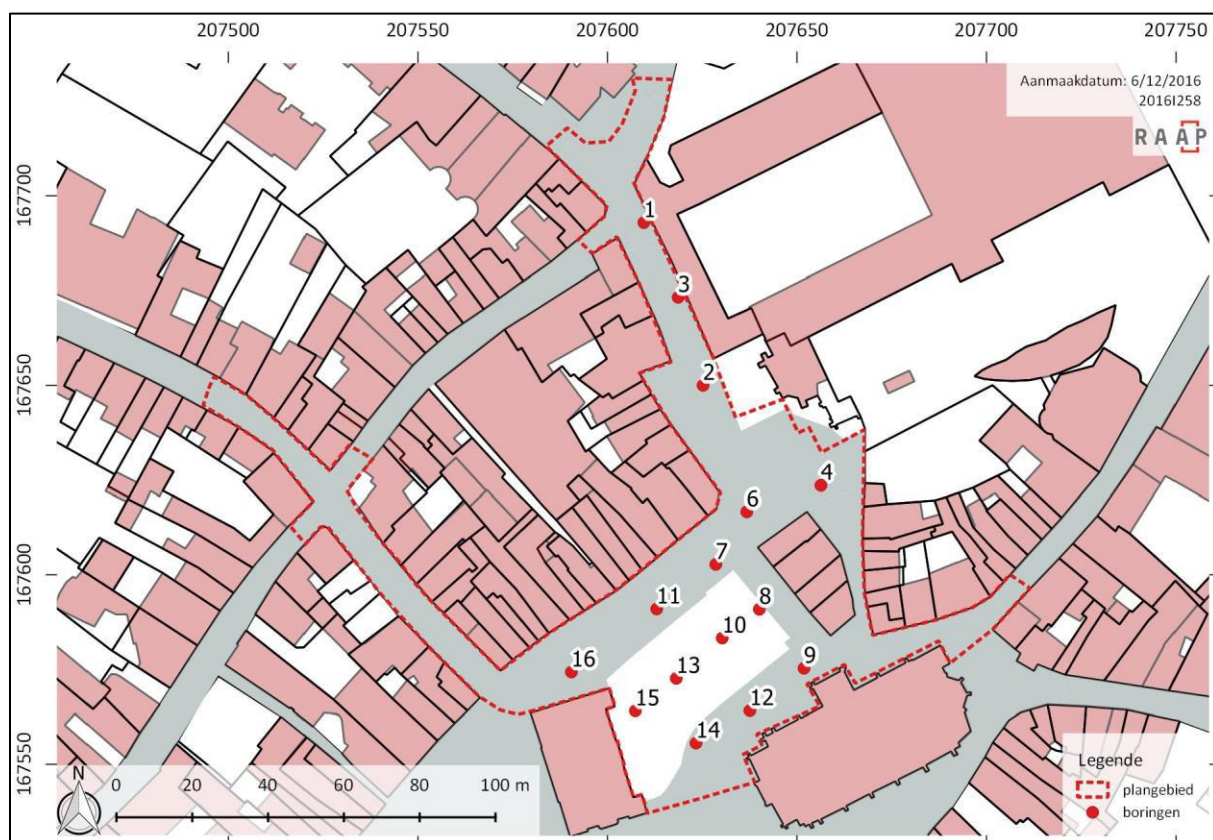
Afb. 30: Archeologische opmetingen van de werfcontrole uitgevoerd door het IAP in 1994. Dit plan werd op basis van de omtrek van het stadhuis en de huidige kerk gegeorefereerd (Bron: Archief van de dekenij, Sint-Truiden, Van Impe 1994)

- **CAI 700781:** Stadhuis:
 - In 1994: ophogingslaag buiten de muren van het stadhuis.
 - 1996: archeologische controle in het zuidelijke deel van de halle (oostelijke helft gelijkvloerse verdieping): zelfde ophogingspakket
 - 2008-2009: onderzoek toegespitst op de wellicht rond 1930 volgestorte kelderverdieping binnen het voormalige hallengebouw, ten noorden van de halletoren: insteek van de toren, op diepte van 2,10 tot 2,20 m onder vloerniveau sporen uit de vroeg en volle middeleeuwen (vanaf 850 n. Chr.) en ovens uit 13de-14de eeuw; NW-ZO georiënteerde Zouw.
- **CAI 209904:** mogelijke kelder bij wegwerkzaamheden (booggewelf opgevuld met zand)

2.3.2 Waarderend archeologisch booronderzoek en proefputten (RAAP België Bvba)

In het kader van de reeds uitgevoerde en bekrachtigde archeologienota (ID 6074) werd door *RAAP België Bvba* een waarderend archeologisch booronderzoek³⁹ en een proefputtenonderzoek⁴⁰ uitgevoerd.

Voor **het waarderend archeologisch booronderzoek** werden 14 boringen geplaatst (*Afb. 31*). Deze werden uitgevoerd met het oog het bepalen van de stratigrafie van het plangebied, het bepalen van de graad van versterking en de diepte van de natuurlijke bodem, evenals het beantwoorden van meer specifieke vragen zoals de afbakening van het kerkhof. De boringen werden uitgezet in het tracé van de nieuwe rioleringen en gingen gemiddeld tot 2,2 m diep.

Afb. 31: Projectgebied met aanduiding van de boringen die door RAAP in 2016 werden gezet (Bron: Vanholme ea. 2017, Fig. 44).

³⁹ Vanholme ea. 2017, 52-65.

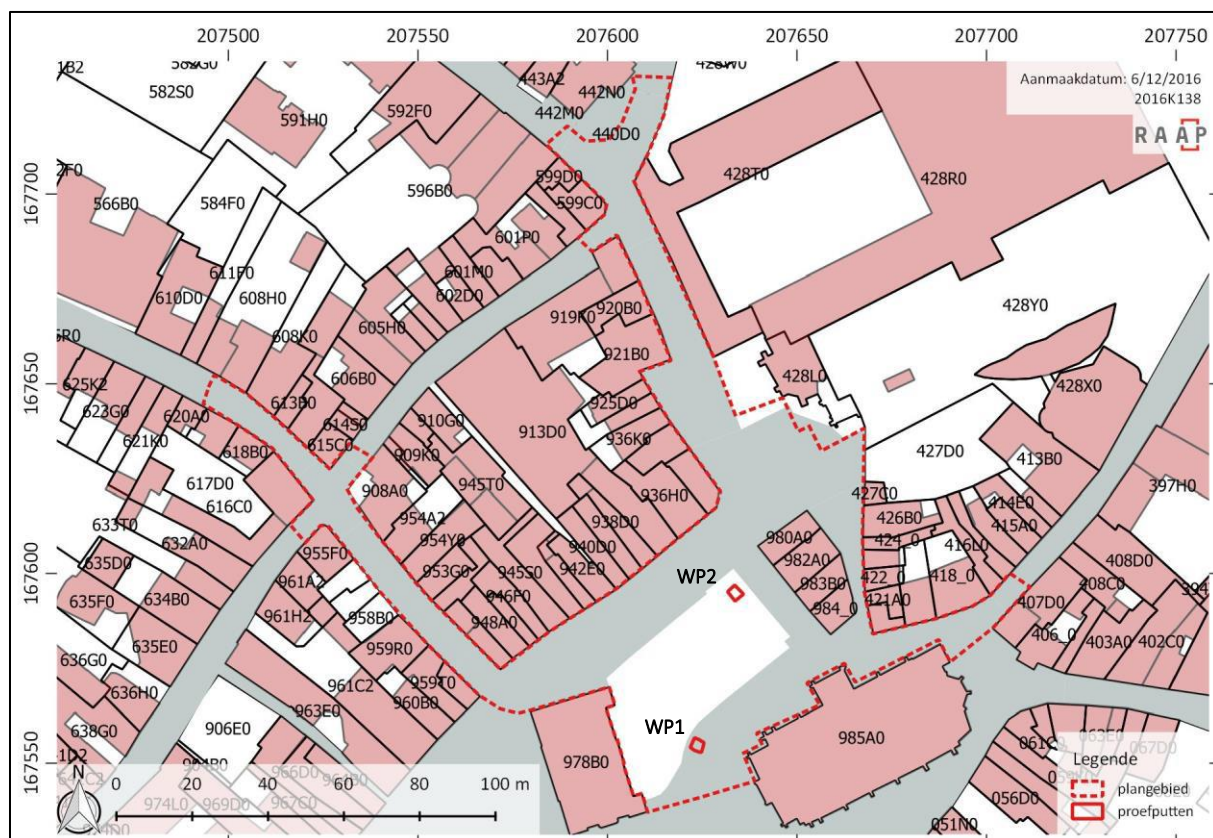
⁴⁰ Vanholme ea. 2017, 66-107.

Algemeen waren dit de resultaten:

- In geen enkel boorprofiel is de oude bodem bewaard. Er zijn geen sporen van de Bt-horizont die hierop wijzen. De antropogene lagen liggen onmiddellijk op de C-horizont.
- De diepte waarop de natuurlijke bodem wordt aangetroffen varieert sterk, wat wijst op de verschil in diepte van de antropogene lagen.
- Een holle ruimte in boring 1 wijst mogelijk op een (oude) overwelving van de Cicindriabeek
- In de nabijheid van de OLV-kerk is bot aangeboord (Boringen 9, 10 en 14). Bij enkele stukken gaat het met zekerheid over menselijk bot. Dit wijst in alle waarschijnlijkheid in de richting van een kerkhof. Dit kon echter niet exact worden afgebakend. Aan de hand van de profielen is het mogelijk dat dit zich uitstrekte tot minstens de helft van de huidige Groenmarkt.
- Ook nabij de Abdijkerk is bot aangeboord (B4). De vraag moet worden gesteld of het hier een kerkhof betreft dat tot de abdij behoort?
- Centraal op het plein bevindt zich een donkere, vrij humeuze, (post-)middeleeuwse laag. Deze werd niet waargenomen onder de straten.
- De diepte van de bovenste verstoorde laag, gelegen onder het huidige plein- en straatniveau hangt af locatie tot locatie, variërende van 25 tot 45 cm, soms tot 80 cm.

Het **proefputtenonderzoek** (Afb. 32) bestond uit twee proefputten met als doel: een goede inschatting maken van de stratigrafie op het plein; zicht krijgen op mogelijk inhumaties, het aantal niveaus van inhumaties en de bewaringstoestand van de skeletten; een schatting kunnen maken van het aantal skeletten dat kan worden aangetroffen tijdens de voorziene werken; de bewaringstoestand van de oude kapel op het plein inschatten en referentieprofielen op te stellen die konden vergeleken worden met de stratigrafie vastgesteld in de boringen.

Voor beide locaties is het diepste niveau op ca. 1,80 m onder het huidige loopvlak gelegen.

Afb. 32: Projectgebied met aanduiding van de proefputten die door RAAP in 2016 werden uitgevoerd (Bron: Vanholme ea. 2017, Fig. 51).

Voor WP1 zijn de belangrijkste bevindingen⁴¹:

- Onmiddellijk onder de verstoorde lagen die betrekking hebben tot het huidig wegdek is een funderingsmuur aangetroffen, mogelijk afkomstig van de Klerkenkapel (ca. 40 tot 50 cm onder het huidige loopniveau)
- De muur gaat doorheen enkele gemengde lagen, maar ook doorheen lagen met inhumaties.
- In het totaal zijn er minstens 3 niveaus aanwezig met begravingen. Deze verschillen in oriëntatie.
- Algemeen liggen de graven tussen de 51,70 m en 52,50 m TAW.
- Er zijn nauwelijks vondsten die wijzen op de materiële cultuur. Dit wijst erop dat de grond niet afkomstig is of gelinkt kan worden aan bewoning.
- Enkel een relatieve datering is mogelijk voor de graven: ze kunnen tussen de 11de en tweede helft van de 17de eeuw worden gedateerd.

Voor WP2 zijn volgende resultaten van belang:

- Enkel een relatieve datering is mogelijk voor de graven: ze kunnen tussen de 11de en tweede helft van de 17de eeuw worden gedateerd.
- Het eerste belangrijke archeologische niveau ligt op ca. 51,90m TAW. Dit is onder de algemene puinige lagen die onder de kasseilagen zijn gelegen (tijdens het vooronderzoek komt dit overeen met vlak 3).
- Een tweede archeologisch niveau bevindt zich op ca. 51,60m TAW, het niveau waarbij de verschillende afzonderlijke graven zichtbaar zijn (vlak 6 van het vooronderzoek). Daartussen kunnen echter bepaalde niveaus belangrijk zijn om de relatie tussen de twee vermelde te begrijpen.
- De inhumaties zijn duidelijk zichtbaar, al is het bot nauwelijks tot niet bewaard. De graven hebben verschillende oriëntaties. Ze dateren mogelijk uit de volle of late middeleeuwen.
- Er zijn opmerkelijk meer vondsten aangetroffen dan in WP1. Dit wijst mogelijk op vermenging van grond afkomstig van erven.
- De begraving doet zich minder in lagen voor. Dit heeft te maken met de grotere afstand van de graven tot de kerk in vergelijking met deze die in werkput 1 zijn aangetroffen.

2.3.3 Voorlopige resultaten archeologische opgraving (ARON bvba)

Op basis van de resultaten werd een archeologische opgraving noodzakelijk geacht. Deze ging van start op 29 oktober en loopt nog steeds. Voorlopig is één werkput, ter hoogte van het Trudoplein, reeds uitgevoerd. De tweede werkput, gelegen op de Groenmarkt, is in uitvoering.

WP1: Trudoplein (Afb. 33-34, 40)

Op 29 oktober 2018 werd aangevangen met de opgraving van het Trudoplein, dewelke kadert in de heraanleg van de wegenis ter hoogte van de Diesterstraat en rioleringswerken ter hoogte van het Trudoplein.

Er werd gestart met de aanleg van een vlak op een diepte van ca. 80 cm onder het maaiveld, zijnde de maximale verstoringsdiepte van de toekomstige wegwegkoffer. De zone ter hoogte van de huidige Diesterstraat werd reeds onmiddellijk na de aanleg gedicht. Dit werd gedaan op vraag van de brandweer zodat alle bebouwing toegankelijk bleef in geval van brand. Binnen de wegwegkoffer van de Diesterstraat werd er in de bovenste 80 cm enkel verstoring aangetroffen.

Vanaf 3/12/2018 werd gestart met het lokaal verdiepen van de opgravingsput ter hoogte van de toekomstige rioleringsleuven (Afb. 33: rood), waterput en controlekelder (Afb. 33: wit). Aangezien ter hoogte van beide zones sprake was van een hoge densiteit aan begraving werden deze zones vlakmatig verdiept, waarbij elke 20-30 cm een vlak werd aangelegd en opgegraven.

Ter hoogte van de zone waterput-controlekelder (Afb. 33, wit) volstond het om twee bijkomende vlakken (VL1B en 2) aan te leggen, waarna de moederbodem bereikt werd en de zone geheel opgegraven kon worden. Ter

⁴¹ Vanholme ea. 2017, 107.

hoogte van de toekomstige rioleringsleuven (Afb. 33, rood) was de nog bewaarde stratigrafie beduidend dikker en werden in het totaal 7 bijkomende vlakken aangelegd (Vlak 1-8).

Richting de Meinstraat werd de initiële werkput uitgebreid tot aan de reeds bestaande riolering. Hier werden 3 vlakken aangelegd, waarbij enkel verstoring werd vastgesteld.

Afb. 33: Zicht op de werkput vanaf de abdijtoren met aanduiding van de zones waar verdiept werd tot op moederbodem: Toekomstige riolering (rood) en waterput-controlekelder (wit). Binnen het wit kader kan ook een deel van het aangetroffen gebouw waargenomen, de rest van de werkput werd ingenomen door begraving (Aron bvba, dd. 19/11/2018).

Afb. 34: Overzicht van het laatste vlak (VL8) in WP1. Bovenaan is tevens Vlak 3 binnen de toekomstige rioleringsleuf richting de Meinstraat zichtbaar (Bron: Aron bvba, dd. 13/2/2019)

WP1 (Trudoplein) bracht ca. 266 sporen aan het licht. We overlopen kort de voornaamste vaststellingen:

Het merendeel van VL1 bestond uit puin- en ophogingslagen van laat- of postmiddeleeuwse oorsprong. In de zuidoosthoek werden deze afgedekt door een deels bewaard loopvlak bestaande uit gecompacteerd kiezellagen.

Over de gehele werkput werd begraving aangetroffen. Het gehele kerkhofpakket bevindt zich tussen 60 en 90 cm onder het maaiveld. In de begraafplaats tekenen zich twee fases af: de jongste bestaat uit een bruingrijs tot donkerbruin leempakket met onder meer bijmenging van Maastrichtersteen, mortel, kalk, baksteen en leesteenfragmenten. De oudste laag bestaat uit grijze leem met een bijmenging van kalk, houtskool en baksteenfragmenten. Het ging om beduidend minder bijmenging met beperkte hoeveelheden bouwpuin. Beide lagen bevatten grote hoeveelheden fosfaat, al nam deze toe in de onderzijde van de lagen.

Binnen de werkput werden ca. 120 individuen opgegraven. Over de gehele kerkhoflaag is er sprake van een hoge dichtheid. Het overgrote merendeel van de begravingen bestond uit een kistbegraving met O-W oriëntatie. In één geval was een kleine, individuele grafkelder bewaard. In enkele gevallen was er duidelijk sprake van begraving in open kuil met lijkwade. Er werden zowel mannen, vrouwen als kinderen aangetroffen.

De graflagen waren in de westhoek afgedekt door een deels bewaard loopvlak. Het vondstmateriaal in deze laag wijst op een postmiddeleeuwse datering. Op heden werd de begraafplaats nog niet nauw gedateerd, maar de historische bronnen en het archeologisch vondstmateriaal geeft al een eerst inzicht in de fasering. Zo was reeds gekend dat er op het 'vrijthof' (de abdijtuin) begraving plaatsvond en dat deze niet enkel beperkt was tot geestelijken binnen het klooster. Wanneer deze in gebruik werd genomen is niet geweten, maar het lijkt waarschijnlijk dat dit gebruik minstens tot de 12^e eeuw terug gaat.

Uit de kronieken is ook geweten dat in het midden van de 17^e eeuw sprake was van een herinrichting van de abdijtuin. Vermoedelijk viel het Trudoplein op dat punt buiten het vrijthof en werd begraven in deze zone vanaf dan gestaakt. Dit wordt tevens bevestigd door het feit dat de kerkhoflagen door een post-middeleeuws loopvlak zijn afgedekt en dat de begraafplaats doorsneden werd door een gebouw dat uit dezelfde periode stamt (zie *infra*). Doorheen de begraafplaats waren er ook diverse postmiddeleeuwse kuilen uitgegraven. Tevens was er sprake van één beerput of afvalkuil in baksteen ter hoogte van het hieronder beschreven gebouw.

Tegen de abdijtoren werden de restanten de bebouwing aangetroffen, zoals gekend uit de historische bronnen. Het betrof de fundering van een buitenmuur, enkele binnenmuren en een kelderruimte. Het keldergewelf was uitgebroken en de ruimte was opgevuld met puin van het gebouw. Het gebouw bestond uit Maastrichtersteen en baksteen. Op basis van de historische bronnen kan dit gebouw reeds vrij nauwkeurig gedateerd worden: het gebouw verschijnt voor het eerst op enkele afbeeldingen van de abdij in de 17^e eeuw. Dit wordt bevestigd doordat het pand ook het kerkhof doorsnijdt, wat een einddatum in de 17^e eeuw kent (zie *supra*). De afbraakfase is goed gedocumenteerd en zelfs fotografisch vastgelegd, het gebouw brandde grotendeels af in 1908 en werd geheel afgebroken. In de 20^e eeuw was het gebouw onderverdeeld in verschillende panden die als winkels gebruikt werden, het is op heden niet duidelijk hoe het gebouw functioneerde in vroegere periodes.

Groenmarkt (Afb. 35-38, 40)

Op 21 januari werd gestart met het archeologisch onderzoek op de Groenmarkt (Werkput 2). Deze opgraving loopt, rekening houdend met het verloop van de werken en de ligging in het stadscentrum, gefaseerd.

In een eerste fase (1, Afb. 35) werd een zone van 15 m breed aan de oostzijde van het onderzoeksgebied opgegraven zodanig dat de nutsleidingen hun werkzaamheden reeds kunnen uitvoeren. Daarnaast kon op deze wijze ook de toegankelijkheid van de aangrenzende bouwblok door de brandweer gegarandeerd worden. Fase 1 werd uitgevoerd tussen 21 januari en 10 mei 2019. Ook hier werd er aangelegd in vlakken. Door de hoge dichtheid van de begraving werd tussen elk vlak maximaal 10 tot 20 cm verdiept.

Aangezien er sprake was van een verschil in stratigrafische opbouw tussen de noord- en zuidhelft was er een wisselend aantal vlakken nodig voor het opgraven van de werkput. Een eerste vlak werd aangelegd onder de fundering van het huidige plein, op ca. 60 cm onder het maaiveld. Over de noordhelft volstonden 3 vlakken om de moederbodem te bereiken, hier gelegen op ca. 1,3 tot 1,5 m onder het maaiveld. Over de zuidhelft werden in het totaal 14 vlakken aangelegd, waarmee een diepte van ca. 1,9 m onder het maaiveld werd bereikt.

Aangezien dit niveau al ruim onder de verstoringsdiepte (ca. 1,5 m onder het maaiveld) lag, werd geopteerd om de nog resterende kerkhoflagen in situ te bewaren. Vlak 14 werd enkel aangelegd, waarbij de zichtbare grafkuilen werden geregistreerd, maar niet verder opgegraven. Waar de moederbodem niet bereikt was werd het vlak afgedekt met geotextiel en terug opgevuld met zand.

Fase 2 (Afb. 37) van de werkput is momenteel in uitvoering en bestaat uit een grote L-vormige zone centraal over het onderzoeksgebied. De zone is zodanig ingericht dat de jongste kerkhoffase geheel binnen de werkput valt en de aangetroffen Klerkenkapel in één geheel opgegraven kan worden. Aangezien er binnen de kerkhofzone meer vlakken nodig zijn voor alle individuen op te graven zullen er verschillende niveaus binnen deze fase gelijktijdig opgegraven worden. Een eerste vlak binnen deze fase werd aangelegd op 5 april 2019. Vanaf 10 mei werd verder aangevangen met de uitbreiding van deze fase. Op heden (26 mei) werden binnen de kerkhofzone reeds 6 vlakken aangelegd. Binnen de kapelzone is er sprake van 3 vlakken.

Ook **WP2** op de Groenmarkt wordt gedomineerd door kerkhoflagen. Daarnaast werd de fundering van de klerkenkapel alsook restanten van een schuilkelder uit WOII aangesneden.

Kerkhof

In het totaal werden er al ca. 1650⁴² graven blootgelegd. Er is sprake van een fasering, de jongste fase neemt de zuidhelft van de Groenmarkt in. De noordzijde hiervan wordt begrensd door een muur in Maastrichtersteen. Deze buigt lichtjes van de noordoosthoek van de werkput naar de zuidwesthoek waar hij de put uit loopt. Het tracé komt zo overeen met datgene dat op de *Villaretkaat* (Afb. 20) waar te nemen is, waar het kerkhof in een grote ovaal rond de OLV-kerk ligt. Deze kerkhoflaag bestaat uit donkergrijze leem met een bijmenging van kiezel, Maastrichtersteen, leisteen, baksteen, houtskool en enkele steenkoolfragmenten (enkel aan de bovenzijde).

De densiteit van begraving binnen deze laag is erg hoog, met veel oversnijdingen. Het betreft wederom voornamelijk kistbegravingen, al zijn er ook enkele gevallen van openkuilbegravingen. Enige variatie in de begravingsoriëntatie, waarbij zowel O-W als ONO-WZW/WNW-OZO kon worden vastgesteld. In enkele gevallen betreft het zelfs een N-Z oriëntatie.

Parallel met de kerkhofmuur werd een tweede muur aangetroffen dewelke uit dezelfde bouwmaterialen was opgebouwd. Aangezien maar een klein fragment bewaard was kon deze op heden niet duidelijk geïnterpreteerd worden. In Fase 2 werden geen verdere resten van deze muur aangetroffen.

Onder deze laag werd een tweede kerkhoffase aangetroffen die voorlopig over de gehele oppervlakte van de werkput werd vastgesteld. Deze was blauwgrijs tot groengrijs en bevatte weinig bijmenging op wat kalk, kiezel en houtskoolfragmenten na. Ook in deze laag was er sprake van een hoge densiteit van begraving, al was dit beduidend minder.

⁴² Stand op 26 mei 2019.

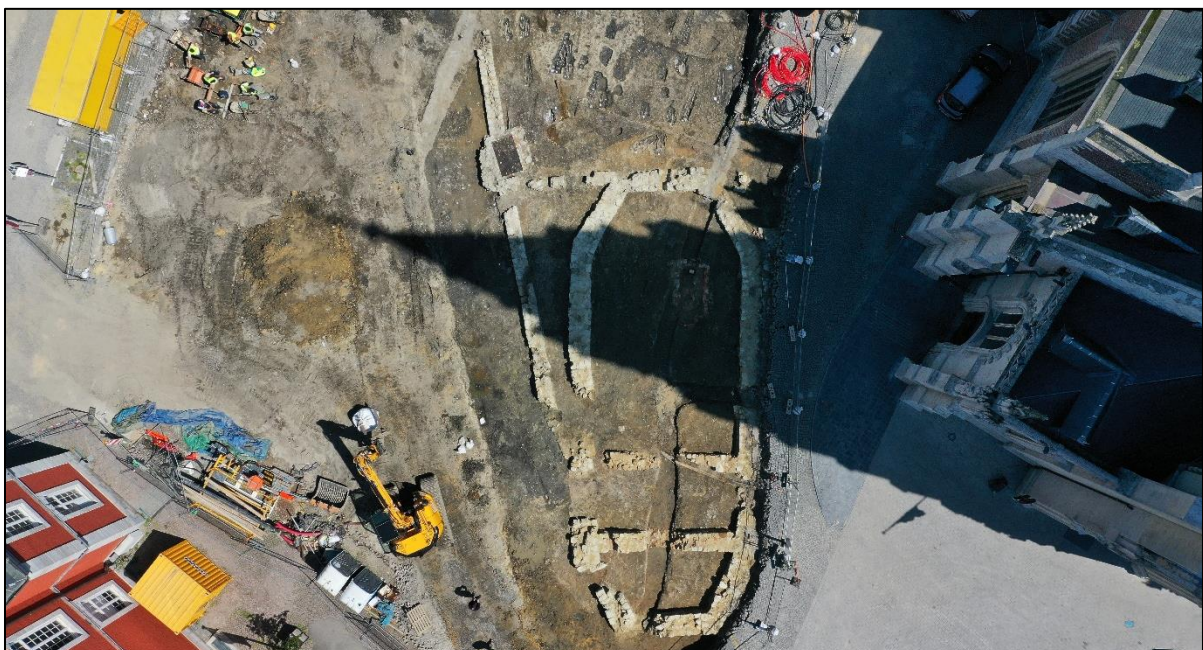
Afb. 35: het laatmiddeleeuwse kerkhof, afgebakend door een muur, in VL4 van fase 1 (Bron: Aron bvba, dd. 26/2/2019).

Afb. 36: Zicht op de oudste kerkhoflaag/overgang naar moederbodem in de noordoostzijde van WP2 (VL 11) (Bron: Aron bvba, dd. 15/4/2019).

Klerkenkapel

In de westzijde van de nieuw aangelegde opgravingsput werd het de fundering van de Klerkenkapel (Afb. 37) aangesneden op een diepte van ca. 70 cm onder het maaiveld. Bewaard van de kapel is een fundering van ca. 1 m breed bestaande uit Maastrichtersteen en licht geelgrijze mortel. De fundering sluit aan bij deze die reeds bij een eerder archeologisch onderzoek in 1994 werd aangetroffen. Aansluitend op deze kapelfundering gaat er ook nog een muurfundering richting het noorden, die aansluit op de hoger besproken kerkhofmuur. Buiten de fundering is er niets meer bewaard van de kapel kan worden toegeschreven. Tot op ca. 100 cm onder het maaiveld werd een puinlaag vastgesteld binnen de muren, die gekoppeld kan worden aan de afbraak van de kapel. Onder deze puinlaag werden wederom kerkhoflagen vastgesteld. Gebaseerd op de geschiedenis van de kapel dateren deze van voor de 13^e eeuw.

Afb. 37: Dronebeeld van de Klerkenkapel en de laatmiddeleeuwse kerkhofmuur in Vlak 2 van WP2 (Bron: Aron bvba, dd. 12/06/2019).

Er bestaat enige onduidelijkheid over de bouwgeschiedenis van de kapel. De kronieken spreken van een stichting in de 13^e eeuw op vraag van abt Willem Berthout (1277-1297). In 1775 zou de oude kapel afgebroken geweest zijn en werd een nieuwe kapel opgetrokken. De kapel verdween definitief uit het stadsbeeld in 1822 om meer ruimte op de markt te maken. De datering van de fundering is op heden nog onduidelijk. Bij voormalig onderzoek werd geopteerd dat het om de oudste kapelfase gaat en de fundering dan ook terug gaat op de 13^e eeuw.

Schuilkelder (Afb. 38-39)

Tijdens nutswerken werd een betonnen gewelf van een schuilkelder aangesneden (*Afb. 38*) die behoorde tot de passieve luchtverdedigingsinfrastructuur uit WO II. Het betreft een ruimte geheel uitgevoerd in beton met zitbanken (*Afb. 39*). Gezien het om een erg smalle sleuf op de rand van het onderzoeksgebied ging werd geopteerd om deze verder te onderzoeken tijdens de voorziene opgraving.

Een ontwerpplan, opgetekend in 1942, was gekend en enkele mondelinge bronnen gaven aan weet te hebben van een schuilkelder. Toch was voorafgaand aan het onderzoek niet gekend in hoeverre dit plan helemaal was uitgevoerd. De aangesneden tunnel was goed bewaard en voor zover kon worden nagetrokken ook uitgevoerd zoals weergegeven op het ontwerpplan.

Indien het plan correct is, was er voor het stadhuis ook een commandopost gelegen die behoorde tot hetzelfde ondergrondse netwerk. Het is niet geweten in hoeverre deze werd uitgevoerd en of deze even goed bewaard is. Dit zal duidelijk worden wanneer deze zone opgegraven wordt.

Afb. 38-39: Zicht op de sleuf waarin de schuilkelder werd aangesneden en de binnenzijde van de kelder, een betonnen constructie (Bron: aron bvba, dd. 27/03/2019).

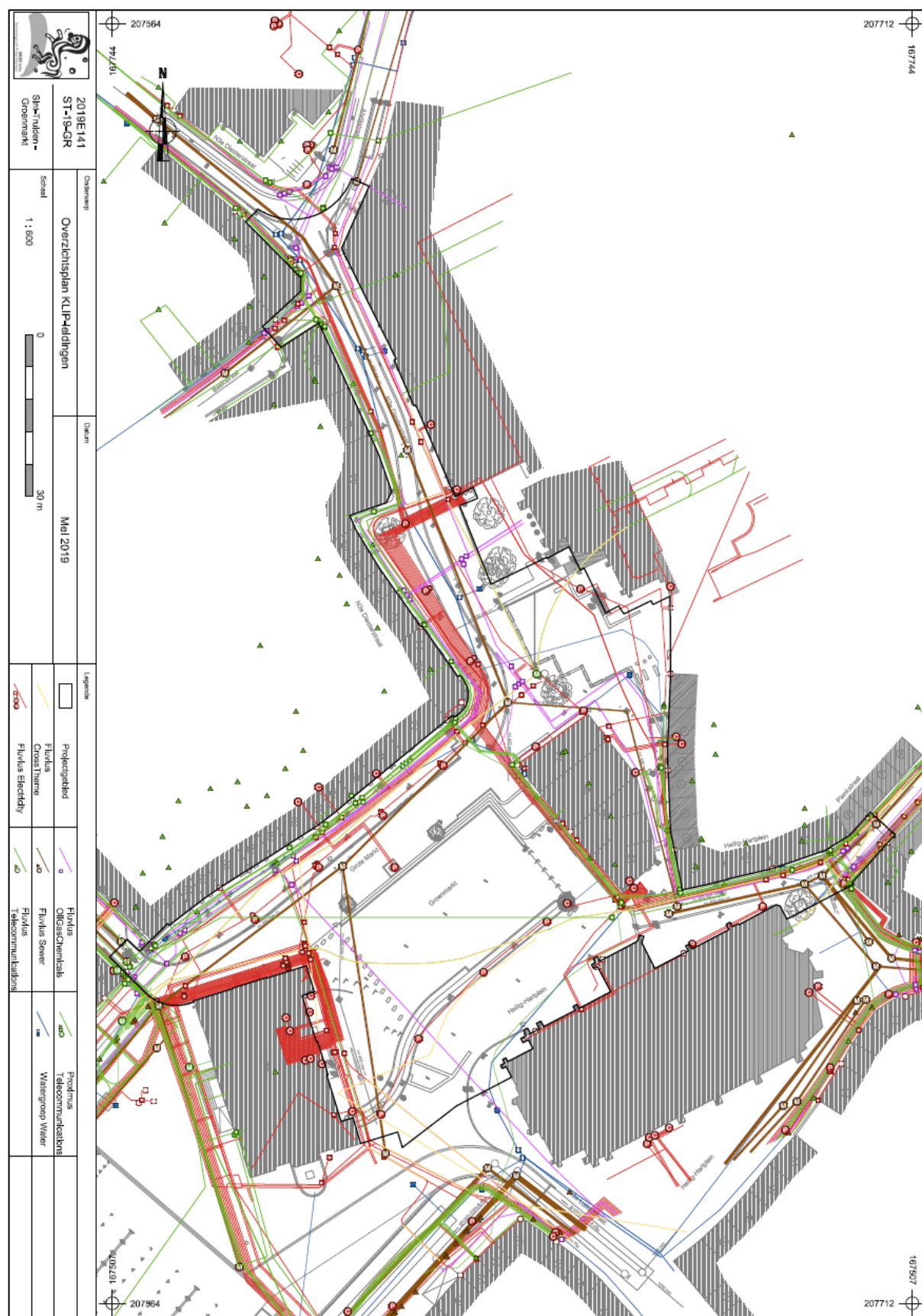

Afb. 40: Overzicht van de vooropgestelde opgravingszones (rood), reeds uitgevoerde werkputten (zwart) met aanduiding van de Klerkenkapel (groen), de kerkhofmuur, het afgebroken pand aan het Trudoplein (blauw), schuilkelder (oranje) en zones met begraving (Bron: Aron bvba, schaal 1:600, dd. 26/06/2019).

2.4 Gaafheid van het terrein: gekende verstoringen

Bij het Kabel- en Leidingen Informatie Portaal (KLIP) (Afb. 41, BIJLAGE 6) werd informatie opgevraagd over de in het plangebied aanwezige nutsleidingen. Hieruit blijkt dat het onderzoeksterrein door tal van nutsleidingen wordt doorsneden. Op te merken hierbij is dat de diepte en breedte van de sleuven voor het uitgraven van deze leidingen tot op heden onbekend blijft.

- De Watergroep: Leidingen (zie Afb. 41, BIJLAGE 6, *blauw*) situeren zich ter hoogte van de Diesterstraat, langs de winkelpanden in het noorden van de Markt en in de zuidoosthoek langs de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Laatstgenoemde leidingen worden met elkaar verbonden door een leiding die net ten westen van het woonblok tussen de markt en de Meinstraat ligt. Deze loopt over het zuidelijke deel van het Trudoplein door in de richting van de Meinstraat, waar ze langs de oostzijde aansluiting maakt met de Plankstraat.
- Proximus: Deze leidingen (zie Afb. 41, BIJLAGE 6, *groen*) situeren zich grotendeels ter hoogte van de hierboven besproken waterleidingen. Ter hoogte van de Diesterstraat liggen deze leidingen echter meer tegen de woonhuizen en winkelpanden, in het westen van de straat. Ter hoogte van het Trudoplein zijn geen leidingen aanwezig. Bijkomend loopt over de Groenmarkt een leiding dwars over de markt.
- Infrax:
 - o Riolering: Riolering is aanwezig (zie Afb. 41, BIJLAGE 6, *bruin*) onder de meest noordelijke wegenis ter hoogte van de Groenmarkt, dwars over het westelijke deel van de Groenmarkt, onder de Diesterstraat, in het zuiden van het Trudoplein, ter hoogte van de Meinstraat en via het Heilig-Hartplein in de richting van de Plankstraat.
 - o Telekabel: Leidingen (Afb. 41, BIJLAGE 6, *groen*) zijn aanwezig langs beide zijden van de Diesterstraat en aan het noorden en oosten van de Groenmarkt. Een leiding dwars bovendien het gehele plein van de Groenmarkt, vertrekkende ten noorden van het stadhuis in de richting van de Plankstraat. Verder zijn meerdere leidingen aanwezig in de Meinstraat en langs het noordelijke deel van het Heilig-Hartplein en de Plankstraat. Net ten oosten van het stadhuis wordt een buiten gebruik genomen leiding weergegeven.
 - o Gas LD: Meerdere leidingen (Afb. 41, BIJLAGE 6, *paars*) situeren zich langs de westzijde van de Diesterstraat en aan het noorden en oosten van de Groenmarkt. Een buiten gebruik gestelde leiding dwars bovendien het plein in het westelijke deel in de richting van de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Over het zuidelijke deel van het Trudoplein loopt een leiding die langs het oostelijke deel van de Meinstraat in de richting van het Heilig-Hartplein en de Plankstraat (in het noorden van deze straten) loopt. Verder zijn ook buitengebruik gestelde leidingen aangeduid in het oosten van de Diesterstraat en in het westen van de Meinstraat.
 - o Containerleidingen: Ter hoogte van het projectgebied zijn meerdere mantelbuizen aanwezig waarvan één vanaf de noordelijke hoek van het stadhuis tot aan de Plankstraat loopt, en een tweede die wat meer zuidelijk gelegen is. Het betreft leidingen die met behulp van een gestuurde boring (max. diepte variërende tussen 2,8 m en 4,5 m).
 - o Elektriciteit: Een groot aantal leidingen (laagspanning, hoogspanning en openbare verlichting, Afb. 41, BIJLAGE 6, *rood*) is aanwezig langs de westzijde van de Groenmarkt, tegen te gevel van het stadhuis. Een aanwezige ondergrondse hoogspanningsleiding loopt van hieruit door in de richting van de Luikerstraat. Ook langs de oostzijde van de Groenmarkt zijn meerdere leidingen (laagspanning, hoogspanning en openbare verlichting) aanwezig. Hetzelfde geldt voor de Diesterstraat, het Trudoplein, de Meinstraat, het Heilig-Hartplein en de Plankstraat. Leidingen voor openbare verlichting lopen verder over de meest noordelijke weg langs de Groenmarkt, net ten noorden van de Onze-Lieve-Vrouwekerk. In het zuiden van de Groenmarkt wordt een buiten gebruik gestelde leiding weergegeven.

Afb. 41: Overzicht aanwezige nutsleidingen op het onderzoeksterrein (Bron: KLIP, digitaal plan, dd 02/05/2019, aanmaatschaal 1.600, 2019E141).

Het projectgebied werd in de loop der jaren meermaals heraangelegd. Algemeen wordt aangenomen dat de fundering van de huidige en eventueel voorgaande verhardingen een diepte tot ca. 50 à 60 cm bereiken. Er dient hierbij echter ook rekening gehouden te worden met de huidige getrapte situatie van het plein, waarbij hogere zones werden afgegraven, en lagere werden opgevuld.

Uit de archeologische opgraving bleek dat op het Trudoplein de verstoring beperkt was. De opbouw van het plein bestond uit een laag klinkers met betonstabilisé. Het archeologisch vlak bevond zich op een diepte van ca. 50 cm onder het maaiveld. Ter hoogte van de Diesterstaat was er wel sprake van sterke verstoring.

Op de Groenmarkt was de verstoring tevens beperkt, het jongste plein was op de meeste plaatsten rechtsreeks op een oudere pleinfase aangelegd. Het eerste archeologisch vlak werd aangelegd op een diepte van 50 tot 70 cm onder het maaiveld. Bij het opbreken van de trappen bleek tevens dat er bij de aanleg voornamelijk opgehoogd is geweest, dit heeft dus geen negatieve impact op de archeologische lagen gehad.

2.5 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen dienden tijdens het bureauonderzoek te worden beantwoord:

Wat zijn de gekende archeologische gegevens in het projectgebied?

Het terrein ligt volledig binnen de historische stadskern van Sint-Truiden, vastgesteld als archeologische zone (ID 11920). In het kader van de oorspronkelijke omgevingsvergunning werd in 2016-2017 door *Raap België bvba* een archeologienota opgemaakt. Deze bestond uit een bureauonderzoek, een waarderend archeologisch booronderzoek en een proefputtenonderzoek. Voorliggende archeologienota beschrijft beknopt de resultaten van deze onderzoeken en koppelt deze aan de voorlopige resultaten van de archeologische opgraving die in verschillende zones werd geadviseerd, werd gestart op 29 oktober 2018 en tot op heden nog loopt. Voor een volledig overzicht van de reeds uitgevoerde onderzoeken verwijzen wij hierbij naar 2.3 *Archeologische situering van het onderzoeksgebied*.

Interessant in deze studie is ook het werfverslag dat verscheen naar aanleiding van een archeologische controle in 1994, op verzoek van het Bestuur Monumenten en Landschappen uitgevoerd ter gelegenheid van de herinrichting van de Grote Markt-Groenmarkt. Bij dit onderzoek kwamen de resten van meerdere structuren (oa. de zogenaamde klerkenkapel) aan het licht. In de Onze-Lieve-Vrouwkerk, die het Heilig Hartplein in het noorden begrensd, vond in 2013 – naar aanleiding van een stabiliteitsonderzoek aan de pijlers van het noordelijk gedeelte van de middenbeuk – een archeologische begeleiding plaats. Het onderzoek, uitgevoerd door *Studiebureau Archeologie bvba*, kon evenwel weinig nieuwe gegevens toevoegen aan de kennis van de geschiedenis van de OLV-kerk. Ook ter hoogte van het stadhuis vonden verschillende archeologische registraties en een opgraving plaats. Deze wezen op sporen vanaf de vroege middeleeuwen die op een diepte tot ca. 2,1 tot 2,2 m onder het vloerniveau van het stadhuis voorkwamen.

Welke informatie geven de gekende historische en iconografische gegevens van het projectgebied?

Hoe is de evolutie van de historische bebouwing van het terrein?

Wat is de geschiedenis van het landgebruik van het terrein?

Het stratenpatroon en de vorm van de stad Sint-Truiden, zoals ze afgebakend was door de omwalling, veranderde in de loop der tijd nauwelijks. Op alle kaarten van Sint-Truiden is het projectgebied duidelijk in het centrum van de stad te situeren. De Groenmarkt situeert zich tussen het stadhuis (in het westen, de vroegere lakenhal), de Onze Lieve-Vrouwkerk (ten zuidoosten) en een vrijstaand bouwblok tussen de markt en de meer oostelijke Meinstraat.

Op de Groenmarkt waren meerdere gebouwen aanwezig, oa. de Klerkenkapel, een rosmolen, een wisselkantoor en zijkoren van de Onze-Lieve-Vrouwkerk. Van het wisselkantoor is tot op heden geen bijkomende informatie beschikbaar. De rosmolen bevond zich op de plaats van het huidige huizenblok tussen de Groenmarkt en de Meinstraat. De klerkenkapel zou in 1775 zijn afgebroken en heropgebouwd. Ook deze tweede kapel werd in 1821/1822 afgebroken, samen met twee kleine huisjes op het kerkhof. Dit gebeurde om een betere doorgang voor het verkeer mogelijk te maken. In 1994 werden, naar aanleiding van de herinrichting van de Grote Markt en

de Groenmarkt, resten van de Klerkenkapel aangetroffen tijdens een archeologisch controle (uitgevoerd door het Instituut voor Archeologisch Patrimonium, zie *infra*).

Rondom de Onze-Lieve-Vrouwekerk was een ommuurde kerkhof aanwezig dat in gebruik was van de 9de-11de tot vermoedelijk de 18de eeuw. Ook de zone in de richting van de abdij (voormalige *atrium*) werd al kerkhof ingenomen.

In de 16de eeuw was voor de abdijtoren een lusttuin en gebouwen aanwezig. De abdij moet vervolgens tot in het midden van de 18de eeuw ongeveer hetzelfde uitzicht hebben behouden. In de tweede helft van de 18de eeuw werd aan de straatkant een monumentale poortvleugel gebouwd (1779). Naast deze poortvleugel is op het 19de-eeuwse kaartmateriaal bebouwing langs het nieuwe poortgebouw zichtbaar. De bebouwing volgt de voormalige rooilijn en loopt tevens in de richting van de abdijtoren. Stilistisch gezien dateren ze mogelijk uit de 18de eeuw. In 1899 brandden deze huisjes af. Er kwamen geen nieuwe gebouwen in de plaats, waardoor de Diesterstraat op deze plaats verbreedde.

Verder is een plan (1942) gekend van een passieve luchtverdedigingsinfrastructuur uit WOII. Deze was net ten oosten van het stadhuis gelegen. Het is echter onduidelijk in hoeverre dit plan effectief werd uitgevoerd. Een betonnen schuilkelder werd tijdens recente nutswerken wel ten noordoosten van het stadhuis aangetroffen (zie 2.3.3 *Voorlopige resultaten archeologische opgraving Aron bvba*).

Wat zijn de gekende verstoringen (van de huidige verhardingen, riolering, allerhande leidingen, enz)? Hoe diep gaan deze verstoringen en over welke oppervlakte verspreiden ze zich?

Bij het Kabel- en Leidingen Informatie Portaal (KLIP) werd informatie opgevraagd over de in het plangebied aanwezige nutsleidingen. Hieruit blijkt dat het onderzoeksterrein door tal van nutsleidingen wordt doorsneden. Een groot aantal leidingen is gekend in het westen (langs het stadhuis) en het oosten van de Groenmarkt. Op te merken hierbij is dat de diepte en breedte van de sleuven voor het uitgraven van deze leidingen tot op heden onbekend blijft.

Het projectgebied werd in de loop der jaren meermaals heraangelegd. Algemeen wordt aangenomen dat de fundering van de huidige en eventueel voorgaande verhardingen een diepte tot ca. 50 à 60 cm bereiken. Er dient hierbij ook evenwel rekening gehouden te worden met de huidige getrapte situatie van het plein, waarbij hogere zones werden afgegraven, en lagere werden opgevuld.

De voorlopige opgravingsresultaten en het vooronderzoek bevestigen dit beeld. Binnen het Trudoplein bevond een eerste vlak zich op ca. 50 cm onder het maaiveld. Op de Groenmarkt werd een eerste vlak aangelegd op ca. 70-80 cm onder het maaiveld. Buiten de gekende nutsleidingen en enkele oudere leidingen was er geen sprake van verstoringen.

Wat is de impact van de geplande werken?

De initiatiefnemer plant op een ca. 6.600 m² groot gebied in het centrum van Sint-Truiden (Prov. Limburg) de herinrichting van de Groenstraat, Diesterstraat (deel), Plankstraat (deel) en Meinstraat (Sint-Truiden: Afd. 1, sectie G, openbaar domein).

Voor het projectgebied en de geplande werken bestaat reeds een omgevingsvergunning. Hierin werden volgende werken in opgenomen:

- Aanleg nieuwe riolering naast de bestaande, met sleuven van ca. 1 m breed en minimaal 2,5 m diep. Deze komen grotendeels naast de huidige riolering te liggen. Enkel in het meest westelijk deel van de Plankstraat en deels op het Abdijplein wordt hetzelfde gabarit behouden. Verder wordt de bestaande riolering, ten oosten van het stadhuis deels opgebroken.
- Aanleg van verschillende inspectieputten, eveneens tot minstens 2,5 m diepte.
- Realisatie van een fontein midden op de Groenmarkt met een minimale uitgraving van 0,90 m. Hierbij moet ook rekening worden gehouden met bijhorende leidingen en installatiesystemen.
- Deels afgraven van het plein, waarbij het geheel tot een hellend vlak wordt gebracht. Hierbij wordt een verstoring tot ca. 0,6 tot 0,75 m voorzien.
- Heraanleg van de omliggende straten, met nodige uitgraving van 0,6 tot 0,75 m.

Voorliggende archeologienota heeft betrekking op een aanpassing van deze vergunning, waarbij de wijzigingen het volgende omvatten:

- De meest zuidelijke rioleringsleuf ter hoogte van de Grote Markt wordt in noordelijke richting verschoven. Het betreft een RWA-leiding die zich net ten zuiden van de nieuwe aan te leggen fontein situeert. De riolering zal op een diepte van ca. 2,5 m -mv komen te liggen (diam. 400 mm).
- Verder is verspreid over het projectgebied de aanleg van 7 plantvakken voorzien. Ter hoogte van de Onze-Lieve-Vrouwekerk zal hierin enkel lage beplanting (vaste planten/heesters, maximale hoogte van 1 m) voorzien. In de andere plantvakken wordt gebruik gemaakt van bestaande bomen (3 expl, Trudoplein, Diesterstraat) of worden nieuwe bomen aangeplant (5 expl, Groenmarkt.). In deze plantbakken worden boomkuilen uitgegraven tot ca. 1 m -mv.

Op basis van het voorliggende bureauonderzoek, met inbegrip van een beknopte beschrijving van de resultaten van de lopende archeologische opgraving, betekent dit dat het merendeel van deze werkzaamheden een impact zullen hebben op het bodemarchief. De grootste verstoring betreft de aanleg van de rioleringen en de inspectieputten evenals de fontein, centraal op de Groenmarkt (diepte variërende tussen 0,9 en 2,5 m -mv). Ter hoogte van de rondom liggende wegeniswerken bedraagt de maximale verstoringdiepte tussen 0,6 tot 0,75 m -mv.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande en gekende bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?

Potentieel voor steentijd artefactensites

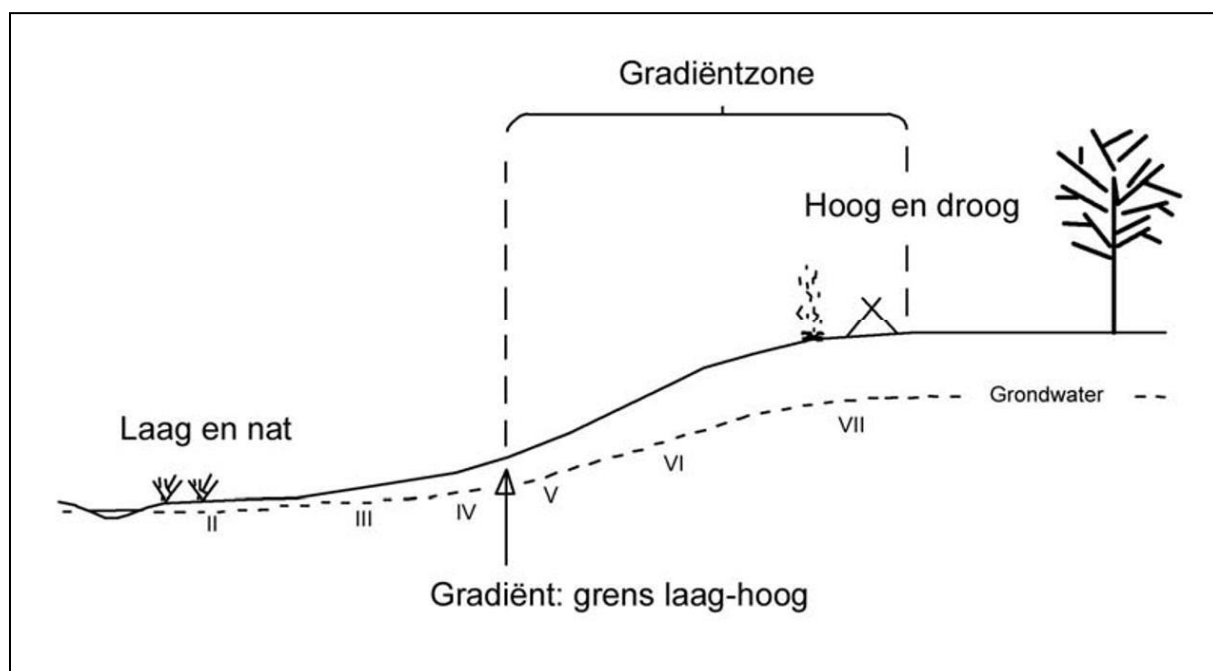
Een belangrijk kenmerk van de culturen in de steentijd is dat de mens zich voornamelijk voedde door middel van jacht, visvangst en het uit de omliggende ecosystemen verzamelen van voedsel. Deze 'jager-verzamelaars' trokken door het landschap en verbleven alleen tijdelijk (dagen, weken) op een verblijf plaats. Het zijn vaak alleen de overgebleven vuurstenen werktuigen die verwijzen naar een dergelijke nederzetting, meestal aangeduid met de term kampement. Uit verschillende studies is gebleken dat veel van deze vindplaatsen met vuursteenartefacten uit het paleolithicum, mesolithicum en vroeg neolithicum voorkomen in overgangsgebieden van nat/laag naar droog/hoog: zogenaamde gradiënten. Dit verband is sterker naarmate de gradiënt markanter is, zoals op de randen van beek dalen. De meeste kampementen van jager-verzamelaars kunnen verwacht worden in de zogenaamde gradiëntzone, die zich uitstrekt vanaf de gradiënt (de grens tussen 'lage/natte' en 'hoge/droge' bodems) tot ca. 200 à 250 m in het droge deel (Afb. 42). Een verklaring voor deze relatie moet worden gezocht in de volgende factoren:

- Landschappelijke gradiënten worden gekenmerkt door het op korte afstand van elkaar voorkomen van een grote verscheidenheid aan vegetatie-typen. Dit brengt voor jager-verzamelaars met zich mee dat op dergelijke locaties een grote verscheidenheid aan voedselbronnen op korte afstand voorhanden is in de vorm van planten en dieren.
- Rivier- en beekdalen vormden markante en goed herkenbare elementen in het door bossen gedomineerde landschap. Met name in het Laat Paleolithicum en Mesolithicum vormden de dalen de belangrijkste transportroutes.
- Langs eroderende oevers van rivieren en beken kunnen vuursteenhoudende terrasafzettingen aan het daglicht treden. In een begroeid zandlandschap kan een dergelijke ontsluiting een belangrijke bron van vuursteen zijn.
- Water geldt als constante en betrouwbare voedselbron door de aanwezigheid van vis.
- De nabijheid en bereikbaarheid van (drink-)water.⁴³

Gelegen op de flank van een heuvelrug ten zuiden van de beekvallei van de Cicindria en aldus binnen de gradiëntzone zal het onderzoeksterrein een aantrekkingskracht hebben gehad op de prehistorische mens. Het in oorspronkelijk matige tot hoge archeologisch potentieel op het aantreffen van intacte steentijdartefactensites kan echter naar laag worden bijgesteld en dit door de latere ingebruikname midden in het centrum van de historische

⁴³ Deeben, J. & E. Rensink (2005), 171-199; M. Verhoeven, G.R. Ellenkamp & D.M.G. Keijers (2010), 87, 101.

stadskern. De boringen die gezet werden naar aanleiding van de voorgaande archeologienota (zie 2.3.2 *Waarderend archeologisch booronderzoek en proefputten Raap België bvba*) wezen erop dat er geen oude bodems zijn bewaard, noch werden er resten van de Bt-horizont waargenomen. Vermoedelijk zijn eventueel aanwezige prehistorische steentijd artefactensites dan ook vergraven. Het archeologisch potentieel op het aantreffen van intacte steentijdartefactensites wordt op het onderzoeksterrein op deze manier als laag ingeschat.

Afb. 42: Hypothetisch voorbeeld van een gradiëntzone (M. Verhoeven et al. 2010, Fig. 33, 87)

Potentieel voor (proto-)historische sites

Het projectgebied is gelegen binnen de historische kern van Sint-Truiden en kent daarom een hoge archeologische verwachting, met name m.b.t. sporen vanaf de middeleeuwen. Reeds in de voorgaande archeologienota werd een archeologisch verwachtingsmodel opgesteld.⁴⁴ Dit model wordt in onderstaande beschrijving overgenomen en aangevuld met de gegevens van de lopende opgraving.

1. De aanwezigheid van een kerkhof rondom de OLV-kerk

De voorgaande archeologienota in combinatie met de lopende opgraving maakt duidelijk dat over de ganse zone van de Groenmarkt begraving aanwezig is. In de voorgaande archeologienota (ID 6074) werd duidelijk dat een groot deel van het terrein als kerkhof gebruikt werd, dat wellicht begrenst werd door een muur met mogelijk een gracht als voorloper. Aangezien meerdere niveaus werden aangesneden – waarbij de graven elkaar oversnijden –, zal dit kerkhof een lange periode in gebruik zijn geweest. Tijdens de lopende opgraving wordt WP2 (voorlopige oppervlakte van ca. 800 m²) aan de Groenmarkt gedomineerd door meerdere kerkhoflagen waaruit in het totaal al ca. 1650 graven werden blootgelegd. Er is sprake van een ruwe fasering, met een oudste fase die verspreid is over nagenoeg de hele groenmarkt en een jongere fase die ommuurd is en enkel de zuidzijde van het plein inneemt. Exacte dateringen zijn nog niet gekend, maar gebaseerd op het vondstmateriaal en de historische bronnen lijkt het oudste pakket minstens terug te gaan tot de 11^e eeuw. Vanaf de 12^e eeuw werd het kerkhof beperkt tot een ovaal rondom de OLV kerk. Deze kerkhoffase loopt schijnbaar door tot minstens de eerste helft van de 18^e eeuw, gezien de ommuurde zone tot op de Villaretkaart zichtbaar is.

2. De Klerkenkapel

⁴⁴ Vanholme ea. 2017, VvR, 108-110; Vanholme ea. 2017, PvM, 3-5.

Er bestaat enige onduidelijkheid over de bouwgeschiedenis van deze kapel. De kronieken spreken van een stichting in de 13^e eeuw. In 1775 zou de oude kapel afgebroken geweest zijn en werd een nieuwe kapel opgetrokken. De kapel verdween definitief uit het stadsbeeld in 1822.

In de westzijde van WP2 (lopende opgraving) werd de fundering van de Klerkenkapel aangesneden op een diepte van ca. 70 cm onder het maaiveld, waarbij de fundering aansluit bij deze van het archeologisch onderzoek in 1994. Buiten de fundering is er niets meer bewaard van de kapel. Tot op ca. 100 cm onder het maaiveld werd een puinlaag vastgesteld binnen de muren, die gekoppeld kan worden aan de afbraak van de kapel. Onder deze puinlaag werden wederom kerkhoflagen vastgesteld. Gebaseerd op de geschiedenis van de kapel dateren deze van voor de 13e eeuw.

Tegen de gevels van de kerk stonden tot in de 17de eeuw gebouwtjes (huisjes en bijkoren). Het is niet geweten hoe ver deze reikten. Mogelijk kunnen hiervan muurresten worden aangetroffen.

3. *Gebouwtje(s) op het plein*

In historische bronnen is sprake van minstens één extra gebouwtje, centraal op het plein. Het betreft een mogelijk wisselkantoor. De exacte locatie is niet geweten.

Daarnaast werd bij recente nutswerken een schuilkelder uit WOII aangesneden. Deze behoorde tot de passieve luchtverdedigingsinfrastructuur waarvan een ontwerpplan (getekend 1942) is gekend. De aangesneden tunnel was goed bewaard en voor zover kon worden nagetrokken ook uitgevoerd zoals weergegeven op het ontwerpplan. Indien het plan aldus correct is, was er voor het stadhuis een commandopost gelegen die behoorde tot hetzelfde ondergrondse netwerk. Het is niet geweten in hoeverre deze werd uitgevoerd en of deze even goed bewaard is, maar resten hiervan kunnen voor het stadhuis verwacht worden.

4. *De Zouw*

De exacte locatie van de Zouw, een grens doorheen de stad, is niet gekend. Wel werd deze mogelijk aangetroffen onder het huidige stadhuis en tijdens de werken in 1994. Verwacht wordt dat deze fysieke grens, die zich moet hebben geuit als gracht, kan worden aangetroffen in de hoek van de Groenmarkt met de Zoutstraat en de Grote Markt.

5. *Begraving in de omgeving van de abdij, het atrium en aanbouwen rondom de abdijtoren*

Het Trudoplein werd in de lopende opgraving reeds volledig onderzocht (WP1, 555 m²). Hierbij werd over de gehele werkput begraving aangetroffen (ca. 120 individuen). Het overgrote merendeel van de begravingen bestond uit een kistbegraving met O-W oriëntatie. In één geval was een kleine, individuele grafkelder bewaard. Op heden werd de begraafplaats nog niet nauw gedateerd, maar de historische bronnen en het archeologisch vondstmateriaal geeft al een eerst inzicht in de fasering. Wanneer deze in gebruik werd genomen is niet geweten, maar het lijkt waarschijnlijk dat dit gebruik minstens tot de 12^e eeuw terug gaat. Uit de kronieken is ook geweten dat in het midden van de 17^e eeuw er sprake was van een herinrichting van de abdijtuin. Vermoedelijk viel het Trudoplein op dat punt buiten het vrijthof en werd verder begraven in deze zone gestaakt. Dit wordt tevens bevestigd door het feit dat de kerkhoflagen door een post-middeleeuws loopvlak zijn afgedekt en dat de begraafplaats doorsneden wordt door een gebouw dat uit dezelfde periode stamt. Doorheen de begraafplaats waren er ook diverse post-middeleeuwse kuilen gegraven.

De bebouwing die tegen de abdijtoren is gelegen, was reeds uit de historische bronnen gekend. Het gebouw verschijnt voor het eerst op enkele afbeeldingen van de abdij in de 17^e eeuw. Het pand doorsnijdt ook het kerkhof, wat een einddatum in de 17^e eeuw kent. De afbraakfase is goed gedocumenteerd en zelfs fotografisch vastgelegd, het gebouw brandde grotendeels af in 1908 en werd geheel afgebroken.

6. Oude straatniveaus

Onder de huidige straten kunnen oude loop- en straatniveaus aanwezig zijn. Deze kunnen in natuursteen en/of hout zijn opgetrokken. Ter hoogte van de Diesterstraat werden deze bij de opvolging van de werken (WP 1) evenwel niet aangetroffen. Hetzelfde geldt voor mogelijke restanten van de abdij.

7. Overwelving Cicindria

Deze beek werd in de 19de eeuw volledig overwelfd. Mogelijke voorlopers en/of structuren (bruggen) zouden kunnen aangetroffen worden. Dit was echter niet het geval bij de opvolging ter hoogte van de Diesterstraat.

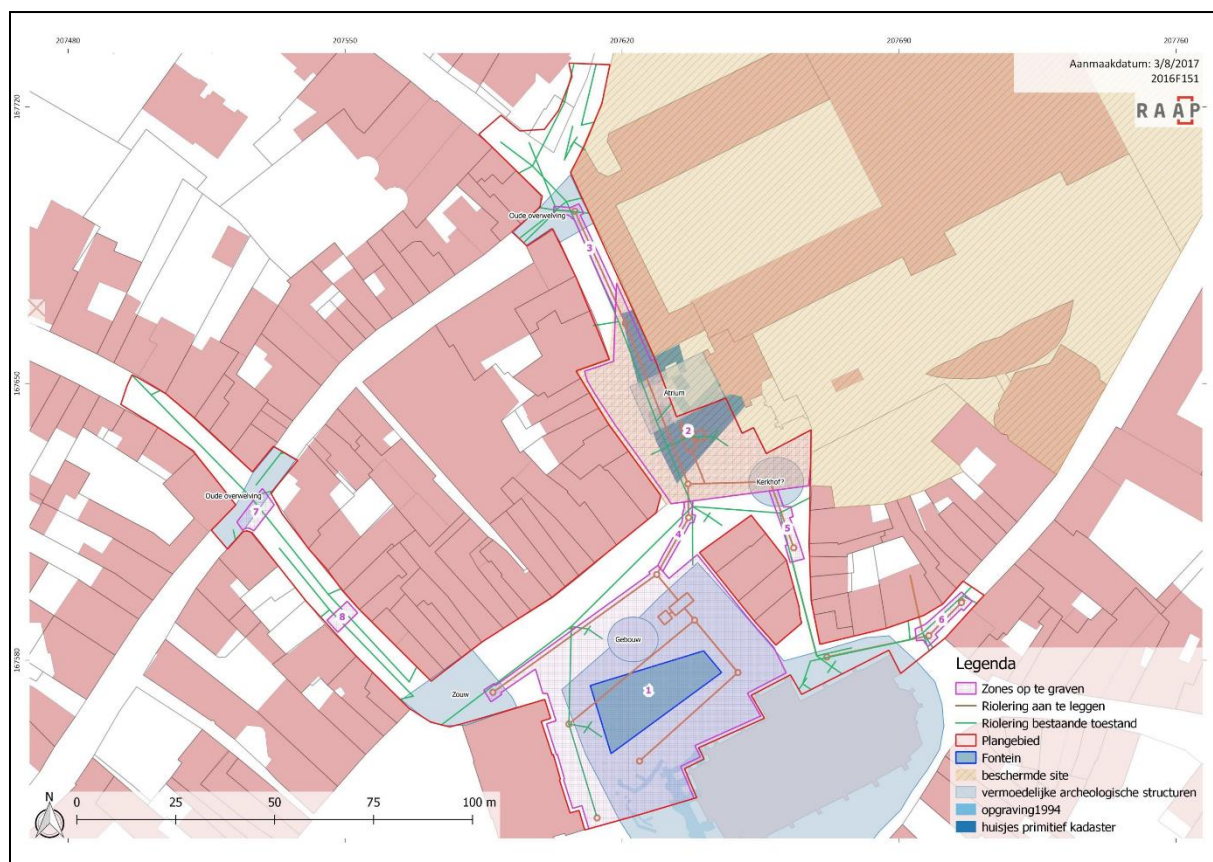
Is verder aanvullend vooronderzoek noodzakelijk? Indien ja, motiveer de keuze van de te gebruiken methode.

Neen. Het bureauonderzoek heeft in combinatie met de gegevens uit de voorgaande archeologienota (bureauonderzoek, waarderende archeologische boringen en proefputten, ID 6074) en de voorlopige resultaten van de lopende opgraving, aangetoond dat het onderzoeksterrein een hoog potentieel op kennisvermeerdering heeft.

Is een vervolgstategie noodzakelijk?

Ja.

Reeds in de voorgaande archeologienota werden verschillende zones van vervolgonderzoek in de vorm van een archeologische opgraving afgebakend (Afb. 43, zie BIJLAGE 7). Deze archeologienota werd bekrachtigd onder ID 6074.⁴⁵

Afb. 43: Aanduiding van zones van vervolgonderzoek die in de bekrachtigde archeologienota (ID6074) werden afgebakend (Vanholme ea. 2017, PvM, Fig. 3)

⁴⁵ Zie Vanholme ea. 2017.

Voor het merendeel van deze zones blijft het aldus beschreven 'Programma van Maatregelen' van toepassing. In voorliggende archeologienota wordt aldus naar dit betreffende 'Programma van Maatregelen' verwezen.⁴⁶ Dit is het geval voor Zones 2, 3, 4, 5 en 6. Op te merken hierbij is dat Zone 2 (Trudoplein, beschermde abdij-site) en Zone 3 (noordelijk deel Diesterstraat) reeds volledig archeologisch onderzocht werden (cfr. WP 1). Zone 4 betreft de opvolging van de rioleringswerken tussen de Groenmarkt en het Trudoplein, Zone 5 en 6 respectievelijk de rioleringswerken ter hoogte van de Meinstraat en de Plankstraat. Zone 7 en 8 situeren zich ter hoogte van de Zoutstraat, die buiten de zone van de effectieve uit te voeren werken ligt en aldus in voorliggende archeologienota niet is opgenomen.

Ter hoogte van **Zone 1** (de Groenmarkt), dat een hoog potentieel heeft op kennisvermeerdering, en dit voor sporen en restanten van de voormalige bebouwing (klerkenkapel, kapellen en huisjes langs de kerk, wisselkantoor?), alsook restanten van begravingen, werd in de voorgaande archeologienota een vlakdekkende archeologische opgraving noodzakelijk geacht. De vindplaats betreft een site met een complexe stratigrafie waarbij het eerste archeologisch niveau zich vlak onder de fundering van de huidige verharding bevindt. Hieronder bevinden zich meerdere archeologische niveaus tot op de diepte van de moederbodem, die een gemiddelde diepte tussen 1,5 m en 2 m -mv bereikt. De aanpassing van de omgevingsvergunning maakt het evenwel mogelijk voor deze zone een afwijking van de methodiek te voorzien.

Zone 1 heeft een maximale oppervlakte van ca. 2347 m² (Afb. 44, 1A-C). Hierbij wordt rekening gehouden met de aanwezige en te behouden nutsleidingen in het westen van de markt, tegen de gevel van het stadhuis en in het oosten, tegen het bestaande woonblok tussen de Markt en de Meinstraat. In het westen wordt de grens bepaald op de bestaande en grotendeels te behouden riolering, zoals de vermoedelijke ligging hiervan wordt aangeduid op het ontwerpplan.⁴⁷ Verder wordt in het oosten een voldoende brede buffer gehouden van het bestaande gebouwen, gezien om economische reden de toegang tot deze winkelpanden dient verzekerd te blijven. Als laatste blijft de stabiliteit van de panden primeren. Dit is vanzelfsprekend ook het geval ter hoogte van de Onze-Lieve-Vrouwekerk, in het zuidoosten van het projectgebied.

Op te merken is dat het huidige en lopende archeologische onderzoek reeds werd afgerond in een ca. 307 m² grote zone in het oosten van de Groenmarkt (Afb. 44, Groen en rood). Hierbij werd – conform het reeds bestaande 'Programma van Maatregelen' (ID 6074) – gestart met een stratigrafische opgraving tot de moederbodem. Gezien er voldoende buffer bestond ten opzichte van de verstoringsdiepte van de werken werd in overleg met de erfgoedconsulent Giel Verbeelen (*Agentschap Onroerend Erfgoed*) beslist om de meest zuidelijke zone niet dieper dan 1,9 m -mv op te graven. Op deze diepte werd de moederbodem echter niet overal bereikt. Voor de dieper liggende sporen werd afgesproken een ca. 100 m² grote zone *in situ* te bewaren (Afb. 44, Groen)

Een archeologische opgraving wordt in de resterende 2347 m² grote zone geadviseerd. Uitgaande van de diepte van de geplande bodemingrepen dient deze echter niet overal tot eenzelfde diepte onderzocht te worden:

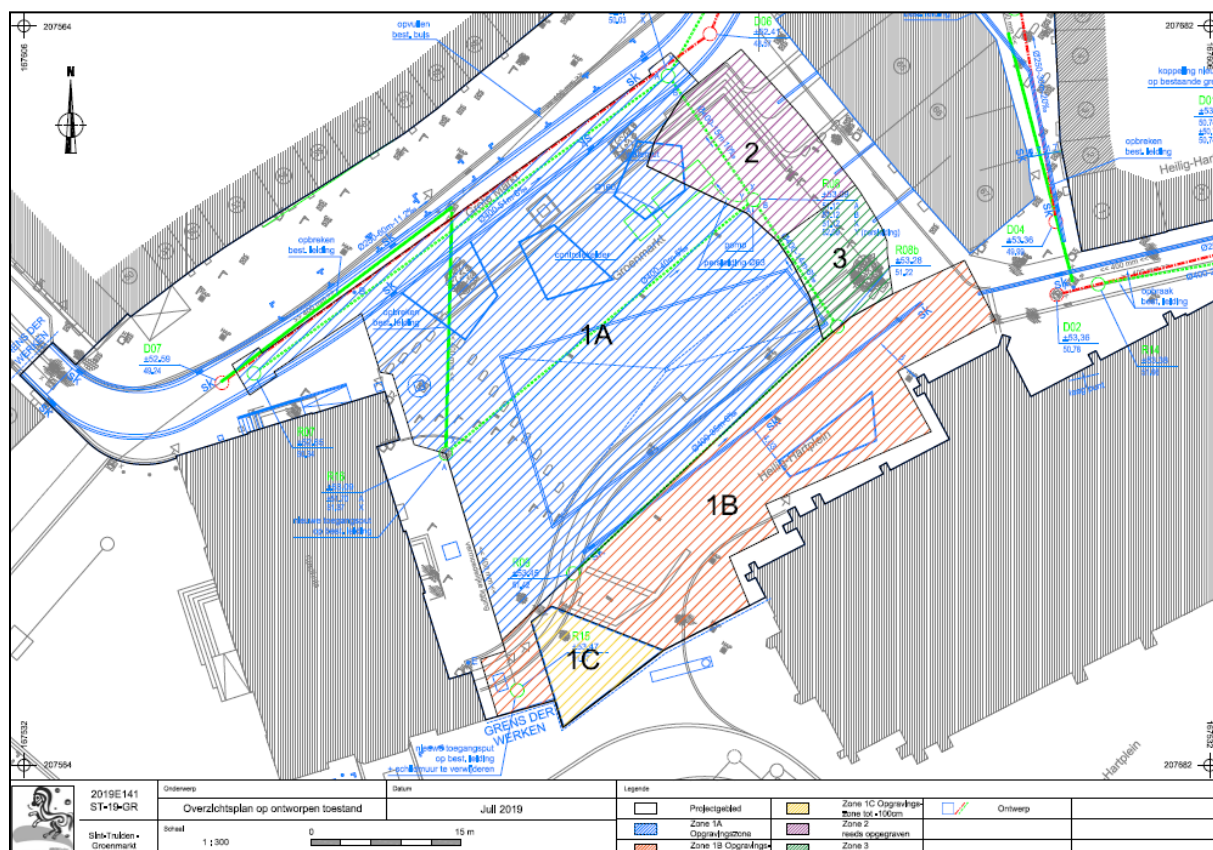
- A. Centraal en in het noorden zijn met de uitgraving van drie parallelle rioleringsseuven (min. 1 m breed), inspectieputten, de uitgraving van een bestaande leiding en de aanleg van een controlekelder en waterput, bodemingrepen tot ca. 2,5 m -mv gepland. Ook voor de inrichting van een fontein en de heraanleg van het plein zijn bodemingrepen tot ca. 0,75 m tot 0,9 m -mv voorzien. Het geheel van deze werken maakt dat een ca. 1386 m² grote zone grootschalig wordt verstoord. Voor slechts enkele tussenliggende zones hierbinnen is een eerder beperkte verstoring in de diepte voorzien. Het is wetenschappelijk echter niet te verantwoorden om enkele 'eilanden' ongeroerd te laten of slechts beperkt te onderzoeken (bv. de fontein). Er wordt daarom dan ook voorgesteld om deze zone, conform de bekrachtigde archeologienota (ID 6074), vlakdekkend op te graven tot op de moederbodem.
- B. De oppervlakte (575 m²) wordt voor de wegeniswerken tot een diepte van ca. 0,65 tot 0,75 m verstoord. In deze zone wordt geopteerd voor een stratigrafische opgraving van de vindplaats tot op de beoogde verstoringsdiepte. Voor de aanwezige archeologische resten die zich buiten het bereik van de geplande bodemingrepen bevinden, wordt een behoud *in situ* aanbevolen.

⁴⁶ Zie Vanholme ea. 2017, PvM.

⁴⁷ Op het Klip-plan wordt deze leiding meer in oostelijke richting weergegeven. Indien blijkt dat deze leiding effectief meer in oostelijke richting loopt, kan de contour binnen de lopende opgraving hierop aangepast worden, gezien de reeds verwachte verstoring.

- C. In deze zone (79 m²) wordt een plantenbak met bomen geplaatst. Het plaatsen van de bak brengt geen bijkomende verstoring met zich mee. Voor het plaatsen van de bomen wordt lokaal tot 1 m onder het maaiveld verstoord. Net als bij Zone B wordt dan ook tot op verstoringsdiepte opgegraven. Voor de aanwezige archeologische resten die zich buiten het bereik van de geplande bodemingrepen bevinden, wordt een behoud *in situ* aanbevolen.

Voor bovenstaande maatregelen ter hoogte van de Groenmarkt (Zone 1), wordt een Programma van Maatregelen opgemaakt. Het plan van aanpak van dit vervolgonderzoek steunt grotendeels op de reeds bekrachtigde archeologienota (ID 6074). De aanpassing van de omgevingsvergunning maakt het evenwel mogelijk een afwijking van de methodiek te voorzien, die in overleg met Anton Eryvynck en Giel Verbeelen (Agentschap Onroerend Erfgoed) werd besproken (*Deel 2, Hoofdstuk 2*). Verder worden bijkomende twee programma van maatregelen voor behoud *in situ* uitgeschreven (*Deel 2, Hoofdstukken 3 en 4*).

Afb. 44: Projectie van de te onderzoeken zones op de ontworpen toestand (OT) (Bron: Aron bvba, 1:300, dd. 1/7/2019).

2.6 Kennisvermeerdering

2.6.1 Potentieel, aard en motivering

Zie 2.5 Onderzoeksvragen: Welke aanwijzingen bevatten de bestaande en gekende bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?

2.6.2 Methodiek voor vervolgonderzoek

Zie 2.5 Onderzoeksvragen: Is verder onderzoek noodzakelijk? Indien ja, motiveer de keuze van de te gebruiken methode.

3. Samenvatting

De initiatiefnemer plant op een ca. 6.600 m² groot gebied in het centrum van Sint-Truiden (Prov. Limburg) de herinrichting van de Groenstraat, Diesterstraat (deel), Plankstraat (deel) en Meinstraat. Het onderzoeksterrein ligt volledig in de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Sint-Truiden (besluit ID 11920).⁴⁸

Het terrein ligt volledig binnen de historische stadskern van Sint-Truiden, vastgesteld als archeologische zone (ID 11920). In het kader van de oorspronkelijke omgevingsvergunning werd in 2016-2017 door *Raap België bvba* een archeologienota opgemaakt. Deze bestond uit een bureauonderzoek, een waarderend archeologisch booronderzoek en een proefputtenonderzoek. Voorliggende archeologienota beschrijft beknopt de resultaten van deze onderzoeken en koppelt deze aan de voorlopige resultaten van de archeologische opgraving die in verschillende zones werd geadviseerd, werd gestart op 29 oktober 2018 en tot op heden nog loopt.

Voorliggend bureauonderzoek werd uitgevoerd door *Inge Van de Staey* en *Maxim Hoebreckx* van het archeologisch projectbureau *Aron bvba* en intern begeleid door *Petra Driesen*.

Het projectgebied omvat de heraanleg van een zone binnen het stadcentrum van Sint-Truiden. Het gaat meer bepaald om de herinrichting van de Groenmarkt en delen van de Diesterstraat, de Plankstraat en de Meinstraat, kadastraal gekend als Sint-Truiden: Afd. 1, sectie G, openbaar domein. De vernieuwing van de Markt en deze straten gaat tevens gepaard met werkzaamheden aan het rioleringsnetwerk.

De Groenmarkt, gelegen tussen het stadhuis (ten westen) en de Onze-Lieve-Vrouwekerk (ten zuidoosten) maakt deel uit van de Grote Markt. Vanaf de Groenmarkt loopt het projectgebied verder door naar het Trudoplein en de Meinstraat in het oosten. Tussen de Groenmarkt en de Meinstraat is een vrijstaand huizenblok aanwezig. Verder in oostelijke richting wordt ook een deel van de Plankstraat heraangelegd. In noordelijke richting zal de Diesterstraat worden heraangelegd, en dit tot aan het kruispunt met de Beekstraat en de Abdijstraat. In het westen stopt het plangebied ter hoogte van het kruispunt met de Zoutstraat.

Sint-Truiden is gelegen in het zuidwesten van de provincie Limburg, in de Haspengouwse leemstreek. Het glooiende reliëf van de Haspengouwse leemstreek wordt doorsneden door talrijke zijtakken van de Gete. Sint-Truiden ligt in en langs de vallei van de Cicindriabeek. Deze beek ontspringt ten zuiden van de stad, loopt via de Beekstraat het centrum in en verlaat de stad in het noordoosten.

Het stratenpatroon en de vorm van de stad Sint-Truiden, zoals ze afgebakend was door de omwalling, veranderde in de loop der tijd nauwelijks. Op alle kaarten van Sint-Truiden is het projectgebied duidelijk in het centrum van de stad te situeren. De Groenmarkt situeert zich tussen het stadhuis (in het westen, de vroegere lakenhal), de Onze Lieve-Vrouwekerk (ten zuidoosten) en een vrijstaand bouwblok tussen de markt en de meer oostelijke Meinstraat.

Op de Groenmarkt waren meerdere gebouwen aanwezig, oa. de Klerkenkapel, een rosmolen, een wisselkantoor en zijkoren van de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Van het wisselkantoor is tot op heden geen bijkomende informatie beschikbaar. De rosmolen bevond zich op de plaats van het huidige huizenblok tussen de Groenmarkt en de Meinstraat. De klerkenkapel zou in 1775 zijn afgebroken en heropgebouwd. Ook deze tweede kapel werd in 1821/1822 afgebroken, samen met twee kleine huisjes op het kerkhof. Dit gebeurde om een betere doorgang voor het verkeer mogelijk te maken. In 1994 werden, naar aanleiding van de herinrichting van de Grote Markt en de Groenmarkt, resten van de Klerkenkapel aangetroffen tijdens een archeologisch controle (uitgevoerd door het Instituut voor Archeologisch Patrimonium, zie *infra*).

Rondom de Onze-Lieve-Vrouwekerk was een ommuurd kerkhof aanwezig dat in gebruik was van de 9de-11de tot vermoedelijk de 18de eeuw. Ook de zone in de richting van de abdij (voormalige *atrium*) werd al kerkhof ingenomen.

In de 16de eeuw was voor de abdijtoren een tuin en gebouwen aanwezig. De abdij moet vervolgens tot in het midden van de 18de eeuw ongeveer hetzelfde uitzicht hebben behouden. In de tweede helft van de 18de eeuw

⁴⁸ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/11920>

werd aan de straatkant een monumentale poortvleugel gebouwd (1779). Naast deze poortvleugel is op het 19de-eeuwse kaartmateriaal bebouwing langs het nieuwe poortgebouw zichtbaar. De bebouwing volgt de voormalige rooilijn en loopt tevens in de richting van de abdijtoren. Stilistisch gezien dateren ze mogelijk uit de 18de eeuw. In 1899 brandden deze huisjes af. Er kwamen geen nieuwe gebouwen in de plaats, waardoor de Diesterstraat op deze plaats verbreedde.

Verder is een plan (1942) gekend van een passieve luchtverdedigingsinfrastructuur uit WOII. Deze was net ten oosten van het stadhuis gelegen. Het is echter onduidelijk in hoeverre dit plan effectief werd uitgevoerd. Een betonnen schuilkelder werd tijdens recente nutswerken wel ten noordoosten van het stadhuis aangetroffen.

Het projectgebied werd in de loop der jaren meermaals heraangelegd. Algemeen wordt aangenomen dat de fundering van de huidige en eventueel voorgaande verhardingen een diepte tot ca. 50 à 60 cm bereiken. Er dient hierbij ook evenwel rekening gehouden te worden met de huidige getrapte situatie van het plein, waarbij hogere zones werden afgegraven, en lagere werden opgevuld.

De voorlopige opgravingsresultaten en het vooronderzoek bevestigen dit beeld. Binnen het Trudoplein bevond een eerste vlak zich op ca. 50 cm onder het maaiveld. Op de Groenmarkt werd een eerste vlak aangelegd op ca. 70-80 cm onder het maaiveld. Buiten de gekende nutsleidingen en enkele oudere leidingen was er geen sprake van verstoringen.

Reeds in de voorgaande archeologienota werden verschillende zones van vervolgonderzoek in de vorm van een archeologische opgraving afgebakend (zie *BIJLAGE 7*). Deze archeologienota werd bekrachtigd onder ID 6074.

